

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ШКОЛІ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ
СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА**

Виконала: магістрантка 2-го курсу,
групи 8.2319-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
К.В. Очеретянко

Керівник: доцент кафедри соціальної філософії
та управління,
к.філос.н. Цапліна І.С.

Рецензент: доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, к.філос.н. Маліновська О.С.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та
управління

_____ Т.І.Бутченко
« _____ » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

_____ Очеретянко Катерині Віталіївні _____

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Соціальна робота в школі щодо профілактики сімейного насильства

керівник роботи Цапліна Ірина Сергіївна, к.філос.н., _____

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «25» травня 2020 року № 605-с

2. Строк подання студентом роботи 8 грудня 2020 року

3. Вихідні дані до роботи Бондаровська В. М., О. О. Кочемировська, Г. М. Лактіонова. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти / ред. О. Кочемировська. Київ : ФОП Клименко Ю. Я., 2010. 372 с.; Запобігання та протидія насильству в сім'ї : методичні рекомендації для соціальних працівників. Київ. : ДЦССМ, 2004. 192 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Визначити сучасний стан наукової розробки проблеми соціальної робо в школі щодо профілактики сімейного насильства. 2. Дати уточнення основних понять дослідження «соціальна робота в школі», «профілактика сімейного насильства», «домашнє насильство». 3. Визначити принципи та методи дослідження соціальної роботи щодо профілактики сімейного насильства. 4. Дослідити як сімейне насильство може працювати як соціальний феномен. 5. Визначити теоретичні засади та методи соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства. 6. Вивчити зарубіжний досвід соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства. 7. Визначити особливості діяльності шкільного соціального працівника щодо профілактики сімейного насильства. 8. Визначити напрями оптимізації розвитку соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Цапліна І.С., доцент кафедри соціальної філософії та управління	25.05.2020	25.05.2020
Розділ 2	Цапліна І.С., доцент кафедри соціальної філософії та управління	24.06.2020	24.06.2020
Розділ 3	Цапліна І.С., доцент кафедри соціальної філософії та управління	26.09.2020	26.09.2020

7. Дата видачі завдання 25 травня 2020 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень – квітень 2020	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Травень 2020	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2020	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Червень 2020	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Липень – серпень 2020	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Вересень – жовтень 2020	<i>виконано</i>
7.	Систематизація висновків	Листопад 2020	<i>виконано</i>
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2020	<i>виконано</i>

Студент _____ К.В. Очеретянко

Керівник роботи _____ І.С. Цапліна

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.С. Цапліна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 80 сторінки, 72 позицій у списку літератури.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ШКОЛІ, ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО, ПРОФІЛАКТИКА СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

Мета дослідження: вивчення соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства.

Об'єкт дослідження: соціальна робота в школі.

Предмет дослідження: соціальна робота в школі щодо профілактики сімейного насильства.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, структурно-функціональний .

Гіпотеза: у вирішенні проблеми сімейного насильства до дитини, соціальна профілактика є однією з найбільш ефективних технологій соціальної роботи у закладах освіти.

Висновки: 1. В ході дослідження сімейного насильства згадувалися такі дослідники як І. Зверєва, Н. Максимова, К. Мілютіна, Т. Сафоновата, Е. Цимбал. Які розкрили поняття таких принципів як: принцип історизму, системний принцип, принцип комплексності та інші. Та деякі групи методів, такі як: загальні або філософські методи, загальнонаукові методи та спеціальні методи.

2. У багатьох країнах дуже добре використовується профілактика сімейного насильства. Також використовують такі форми роботи (первинні, вторинні та третинні), та такі принципи (принцип гуманізму, принцип справедливості, принцип толерантності, принцип конфіденційності, принцип об'єктивності та принцип альтруїзму).

3. Організація соціальної роботи в закладах освітньої сфери та соціально-педагогічного спрямування територіальної громади має базуватися, перш за все, на визначенні проблемного поля дітей та учнівської молоді.

SUMMARY

Qualification work consists of 80 pages, 72 literature sources.

SOCIAL WORK AT SCHOOL, DOMESTIC VIOLENCE, PREVENTION OF DOMESTIC VIOLENCE

Research purpose is to study social work at school for the prevention of domestic violence.

Research object is social work at school.

Research subject is social work at school for the prevention of domestic violence.

Research methods are analysis, synthesis, induction, deduction, structural and functional.

Research hypothesis is that in solving the problem of domestic violence against children, social prevention is one of the most effective technologies of social work in educational institutions.

Conclusions: 1. Such researchers as I. Zvereva, N. Maksimova, K. Milutina, T. Safonovata, E. Tsymbal were mentioned in the course of domestic violence study. The concepts of the following principles were revealed: principle of historicism, systemic principle, principle of complexity and others; as well as certain groups of methods, such as: general or philosophical methods, general scientific methods and special methods.

2. Prevention of domestic violence is well used in many countries. The following forms of work are used: primary, secondary and tertiary, and the following principles: principle of humanism, principle of justice, principle of tolerance, principle of confidentiality, principle of objectivity and principle of altruism.

3. The social work organization in educational institutions and socio-pedagogical direction of the territorial community should be based primarily on determination of children and students' problem field.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА.....	9
1.1. Стан наукової розробки проблеми соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства.....	9
1.2. Уточнення основних понять дослідження: «соціальна робота в школі», «домашнє насильство», «профілактика сімейного насильства».....	14
1.3. Принципи та методи дослідження соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства.....	15
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА.....	20
2.1. Сімейне насильство як соціально-психологічний феномен.....	20
2.2. Теоретичні засади та методи соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства.....	37
2.3. Зарубіжний досвід соціальної роботи в школі щодо Профілактики сімейного насильства.....	52
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА.....	59
3.1. Особливості діяльності шкільного соціального працівника щодо профілактики сімейного насильства.....	59
3.2. Напрями оптимізації розвитку соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства.....	65
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	74

ВСТУП

Актуальність дослідження. Домашнє насильство є серйозною проблемою сучасного суспільства. Це явище також відоме як домашнє насильство, домашнє насильство досить поширене в сучасному соціальному середовищі. Домашнє насильство – це складна соціальна проблема, яка передається з покоління в покоління, і її наслідки мають серйозний вплив на окремих людей та суспільство в цілому.

Поширений міф про те, що домашнє насильство є проблемою лише для неблагополучних сімей і що домашнє насильство майже завжди пов'язане з пияцтвом та бідністю.

Проблема домашнього насильства, як і в багатьох інших країнах, безперечно, є досить гострою для України. Його небезпека полягає в тому, що різні прояви насильства та жорстокого поводження не тільки руйнують сімейні стосунки, завдають глибоких психологічних травм, а й служать однією з передумов руйнування правових, моральних і духовних основ суспільства. Проблема домашнього насильства досі мало вивчена, тому необхідно знайти способи її запобігання. Проблемою залишається зміна ставлення громади – толерантного, споглядального, пасивного та іноді байдужого – до домашнього насильства.

Насильство є загальним для всіх соціальних груп і не залежить від економічного становища сім'ї в цілому. В Україні проблему домашнього насильства важко дослідити. Лише нещодавно теми домашнього насильства стали предметом публічних дискусій. Щоб перемогти справжнє зло, необхідно пережити його, відкрито обговорити проблему та знайти рішення.

Проблемна ситуація полягає в тому, що толерантність суспільства до насильства залежить від країни. Однак слід зазначити, що в Україні від третини до половини населення готові звільнити чоловіка, який вдарив його дружину чи дитину, і покарання за жорстоке поводження є непропорційним, а судове переслідування проблематичним.

Домашнє насильство є серйозною проблемою, вирішення якої значною мірою залежить від особливостей методів та технологій надання своєчасної допомоги жінкам-жертвам домашнього насильства та від включення цієї проблеми до порядку денного соціальної політики держави. Незважаючи на зростаючий рівень обізнаності про проблему домашнього насильства в суспільстві в цілому та на рівні державного управління, наслідки цієї серйозної соціальної проблеми досі не до кінця зрозумілі. Результатом є існуюча в країні система реагування держави з точки зору кримінальних заходів, недостатньо розвинена профілактика. Тому сьогодні проблема розвитку та розвитку технологій соціально-психологічної роботи з дітьми, які зазнають насильства, є досить актуальною.

З урахуванням зазначеної актуальності даної проблеми, і її практичної і теоретичної значущості, в роботі були визначені мета, об'єкт, предмет і завдання дослідження.

Об'єктом дослідження виступає соціальна робота в школі.

Предмет дослідження – соціальна робота в школі щодо профілактики сімейного насильства.

Метою дослідження є вивчення соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства.

Згідно з метою маємо такі *завдання*:

- визначити сучасний стан наукової розробки проблеми соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства;
- уточнити основні поняття дослідження, такі як: «соціальна робота в школі», «профілактика сімейного насильства», «домашнє насильство»;
- визначити принципи та методи дослідження соціальної роботи щодо профілактики сімейного насильства;
- дослідити сімейне насильство як соціально-психологічний феномен;

- визначити теоретичні засади та методи соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства;
- вивчити зарубіжний досвід соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства;
- визначити особливості діяльності шкільного соціального працівника щодо профілактики сімейного насильства;
- визначити напрями оптимізації розвитку соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства.

Гіпотеза: у вирішенні проблеми сімейного насильства щодо дитини, соціальна профілактика є однією з найбільш ефективних технологій соціальної роботи у закладах освіти.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку літератури.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

1.1. Стан наукової розробки проблеми соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства

Насильство – одна з найпоширеніших форм порушення прав людини. Жінки, діти та люди похилого віку зазвичай найбільше страждають від насильства. Найпоширенішим і найскладнішим рішенням є домашнє насильство. Побутове або домашнє насильство є поширеним явищем у багатьох країнах, незважаючи на позитивні законодавчі, політичні та практичні успіхи. Згідно зі статистикою, оприлюдненою під час голосування за український закон "Про запобігання та протидію домашньому насильству", понад 3 мільйони дітей в Україні щороку спостерігають або є учасниками насильства в Україні, і майже 70% жінок піддаються різним формам жорстокого поводження та приниження. Щороку помирає близько 1500 жінок, і ця тенденція зросла в руках їхніх чоловіків за останні три роки. Діти зловживаних матерів в шість разів частіше вживають самогубство і в 50% частіше зловживають наркотиками. Майже 100% матерів, які зазнали насильства, народили хворих дітей – переважно з неврозами, заїканням, енурезом, церебральним паралічем та психічними розладами. Побутове насильство в Україні – причина 100 тисяч днів госпіталізації, 30 тисяч звернень до травматичних палат, 40 тисяч викликів лікарів. При цьому лише 10% постраждалих звертаються за допомогою. Адже донині багато хто вважає такі стосунки «нормальними» [4, с. 30].

Захист дітей від насильства та попередження злочинів проти них є надзвичайно важливим, соціально важливим і нагальним завданням, вирішення якого є міждисциплінарним. Для припинення насильства слід залучати працівників кримінальних справ, органів позбавлення волі,

представників соціальних та освітніх спільнот та медико-психологічних служб. Однак найчастіше зусиллям щодо створення ефективної системи запобігання та припинення насильства щодо дітей, що надає допомогу жертвам жорстокого поводження, заважають перешкоди, серед яких: обмеження між відомствами та міжвідомчі невідповідності, суб'єктивність у виборі НУО для співпраці, відсутність єдиних методологічних та системних підходів у запобіганні роботі; ігнорування профілактичної спрямованості при роботі з дітьми та сім'ями; відсутність законодавства та правоохоронних процедур у галузі захисту та реабілітації потерпілих, що посилюється через неписьменність та недовіру громадськості до правоохоронних органів, низький матеріальний добробут, що не дозволяє отримати кваліфіковану правову допомогу; відсутність комунікативних навичок з педагогічними, поліцейськими, соціальними та медичними працівниками з жертвою, що призводить до приховування чи приховування фактів насильства, особливо за відсутності особистої зацікавленості дорослих у покаранні винного та реабілітації жертви домашнього насильства; відсутність ефективної та добре організованої системи реабілітації.

Якщо почати спочатку, можна зрозуміти, що сталося. У стародавніх східних цивілізаціях освіта визначалася послідовним розмежуванням позицій учня та вихователя, які не лише знаходились у нерівному становищі, але фактично перебували у стані контролю та підкорення. Вимоги безумовного прийняття влади старшими членами сім'ї були втіленням правильного життя, а спроба безумовної покори знову стала лейтмотивом поведінки самих вихователів. У Стародавньому Китаї від дітей будь-якого віку вимагали бути абсолютно покірними, якими б дурними та абсурдними не були їхні бажання. В освітній етнічній групі мало місця для уявлень про самооцінку особистості учня, а ідеал виховання був представлений не суб'єктивними установками та орієнтаціями, які могли б спілкуватися та розвиватися у вихованця, а готовністю виконувати волю вихователя.

У Стародавній Греції та Римі вбивства дітей (легалізовані вбивства дітей) були досить поширеними явищами. До дитини ставились не як до особистості, а як до небажаного результату статевого акту. Після встановлення християнства практика масових вбивств новонароджених була спочатку поставлена під сумнів, а потім повністю відкинута. Християнство створило в суспільній свідомості уявлення про те, що дитина - це людина, наділена душею, а вбивство новонароджених - це вбивство невинної Божої душі. У 318 р. Н. Римський імператор Костянтин оголосив вбивство новонароджених злочином і запровадив обов'язкову виплату грошової допомоги сім'ям, які усиновили чужих дітей. Це зупинило масові вбивства, хоча все ще були поодинокі випадки вбивства дітей [13, с. 32].

У середні віки існував ще один варварський звичай: оскільки дитину вважали істотою диявола, зачатою у гріху, її били за кожен проступок, що виправдовувало ці побиття бажанням «вигнати диявола з їхніх душ». Біблія також вчить батьків про необхідність фізичного тиску на дитину. Особливо в притчах про Соломона вона наголошує: накажи свого сина, поки є надія, і не звертай уваги на його крик. Той, хто не провляє свій гнів, ненавидить свого сина; а той, хто любить – карає його з дитинства.

Деспотична і практично необмежена влада батьків над дітьми була звичною в середньовічній Європі. Несприятливі умови життя багатьох соціальних груп, нездатність поліпшити долю дітей, нерозуміння суспільством особистості дитини визначалися цінностями та методами виховного впливу на дітей. Вони звинуватили їх у гріхах батьків. До цього додалася внутрішня сімейна експлуатація дітей. Дорослі не розуміли фізичних можливостей дитячого організму, здоров'я, харчування та одягу. Дитинство як період життя людини, як правило, було коротким, важким, і він не хотів про це говорити. І навіть у 18 ст. таке покарання було визнано допустимим ступенем дисциплінарного стягнення, коли дитину тримали в холодній воді, поки вона не посиніла, різко не розрізалася на першу кров тощо.

Проблема ускладнюється ще й тим, що значну частку жертв насильства становлять люди з неблагополучних верств населення або «діти вулиці», про яких мало хто цікавиться. Діти часом платять своїми стражданнями і навіть життям за батьківську потребу у самоствердженні, прагнення дорослих влаштувати особисте життя, стати заручниками п'яних батьків і постійно дратують матерів [29, с. 5].

В даний час проблема домашнього насильства щодо дітей та його запобігання представляє інтерес. Це предмет уваги міжнародних організацій, ним опікуються вчені. Пошук соціально-педагогічних умов, причин та факторів виникнення, виявлення та подолання домашнього насильства над дітьми вивчають такі вчені, як Т. Гончарова, О. Коломієць, О. Кочемировська та інші. Правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти запобігання домашньому насильству представлені у працях В. Бондаровської, О. Кочемировської, Г. Лакціонової, Ю. Онишки, Р. Хаара, Г. Христової та інших. Методологічні рекомендації та корекційні програми для соціальних працівників розробляються з використанням вітчизняного та світового досвіду, С. Бурова, І. Дубініної, В. Міленко, С. Мосієнка, Ю. Онишка, Л. Смиислової, М. Ясіновської та інших. Аналіз соціально-педагогічної літератури показує, що в даний час недостатня увага приділяється підготовці соціальних педагогів, здатних працювати в галузі профілактики, виявлення та попередження насильства над дітьми в сім'ї.

Проблему насильства щодо неповнолітніх можна вирішити лише спільною працею вчителів, батьків та усіх дорослих, які певним чином беруть участь у вихованні дітей. Мета роботи щодо подолання наслідків насильства не полягає в тому, щоб замінити чи виключити батьків, які не можуть взяти на себе відповідальність за виховання своїх дітей, а допомогти родині відновити або побудувати таку спроможність.

Проблемою насильства над дітьми займаються багато вчених: теоретичні основи проблеми насильства над дітьми розглядають І. Зверев, Н. Максимов, К. Мілутін; природу та наслідки насильства виявили Т.

Сафоновата та Е. Цимбал. Пошук соціально-педагогічних умов, причин та факторів виникнення, виявлення та подолання насильства над дітьми вивчають такі вчені, як Т. Гончарова, О. Коломієць, О. Кочемировська та інші.

Ця проблема не обминула Україну. Наша країна, як і більшість країн світу, переживає негативні соціальні процеси, які супроводжуються значними кризовими змінами в суспільстві. Одне з таких явищ - насильство. Різні сфери людського існування наповнені насильством: політичне, економічне, духовне та сімейне життя. Воно виражається у війнах, вбивствах, знеціненні життя, домінуванні таких явищ, як нелюдність, агресивність, жорстокість. Війни, повстання, революції, страти, терор стали майже нормою.

7 січня 2018 року закон України №2229-VIII "Про запобігання та боротьбу з домашнім насильством". Закон визначає організаційно-правову базу для запобігання та боротьби з домашнім насильством, основні напрямки державної політики у галузі запобігання та боротьби з домашнім насильством, спрямовану на захист прав та інтересів жертв такого насильства [51].

Таким чином, якщо батьки або опікуни навмисно не задовольняють потреби дитини, дитина зазнає жорстокого поводження, включаючи економічне насильство щодо неї або нехтування її основними потребами. Крім того, дитина може стати жертвою економічного насильства, якщо сім'я, в якій вона проживає, не має фінансових ресурсів або доступу до необхідних соціальних послуг і не в змозі забезпечити її нормальний розвиток. Тоді джерелом економічного насильства над дитиною є не члени її сім'ї, а інші люди.

1.2. Уточнення основних понять дослідження: «соціальна робота в школі», «домашнє насильство», «профілактика сімейного насильства»

Для більш детальної публікації нашої теми необхідно уточнити основні поняття нашого дослідження.

Звернемося спочатку до поняття «соціальна робота в школі». Словник містить наступну концепцію.

Соціальна робота в школі – професійна діяльність, яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній єдності, а також розширенню можливостей та незалежності людей, залучає людей, групи та соціальні структури до вирішення проблем окремих людей, сімей, які перебувають у складних життєвих умовах, та покращення якості їх життя та добробуту на основі соціальних принципів. справедливість, повага до прав людини, колективна відповідальність та повага, протидіє чинникам соціальної ізоляції та сприяє повазі до прав людини [62, с.1].

Домашнє насильство – дії (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, вчинені в сім'ї чи місці проживання або між родичами або між колишніми чи нинішніми подружжям або між іншими особами, які проживають з однією сім'єю, але не (не) в сім'ї стосунки чи шлюб, незалежно від того, чи живе (проживає) особа, яка вчинила домашнє насильство, там же, де і жертва, а також загроза такого насильства [39, с.1].

Профілактика сімейного насилля - здійснення організаційних та практичних заходів щодо контролю за поведінкою злочинця з метою запобігання повторенню домашнього насильства з боку відповідних поліцейських сил української поліції, дотримання тимчасових обмежень його прав та обов'язків, накладених у зв'язку з домашнім насильством [39, с.2].

Термін «домашнє насильство» асоціюється більше з фізичним насильством, а «сімейне насильство» - з насильством над дитиною.

Насильство над дитиною — це умисний вчинок щодо особи, яка не досягла 18-річного віку, що передбачає фізичне насильство та / або

порушення психічної цілісності примусом чи погрозами, образами чи зловживаннями, відсутністю догляду або недбалим і жорстоким поводженням та експлуатацією чи зловживанням.

На мій погляд, насильством щодо дітей є будь-які умисні, протиправні дії чи бездіяльність чи загроза психологічної чи економічної, економічної, фізичної чи сексуальної поведінки чи бездіяльність проти дитини в сім'ї та поза нею, якщо ці дії завдають моральної або матеріальної шкоди, шкоди фізичному, психічному здоров'ю, моральний розвиток дитини, в тому числі - систематичне насильство (фізичне, психологічне, економічне, статеве) одних дітей щодо інших, насильство в будь-якій формі в присутності дитини.

З технологій соціальної роботи для нас найважливішою є соціальна профілактика. Соціальна профілактика як робота, спрямована на попередження та запобігання аморальній, протиправній чи іншій антигромадській поведінці дітей та молоді, виявлення негативних наслідків для життя та здоров'я дітей та молоді.

1.3. Принципи та методи дослідження соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насилля

Для того, щоб наше дослідження було науковим, необхідно використовувати певну методологію.

Логіка наукових досліджень відображає певні наукові принципи. Суть принципу об'єктивності полягає в тому, що сам історичний процес вивчається за допомогою критичного аналізу історичних джерел, що є прямим адекватним відображенням у різних формах минулого з точки зору поглядів на розвиток проблем.

Наступний принцип – принцип історизму. Суть принципу історизму відіграє вирішальну роль у процесі висвітлення поняття компетенції в державному управлінні та управління конституцією та трансформації теорії

соціального управління в певний історичний період, дослідження місця та значення управління якістю державних послуг.

Системний принцип під час нашого аналізу ми допоможемо провести всебічне вивчення явища управління якістю державних послуг, яке вони вважають системою в цілому з координованим функціонуванням усіх елементів та частин.

Принцип комплексності при вивченні категорій і понять, що використовуються в науковому інтелекті, дається повне врахування основних характеристик. Тільки в цьому випадку вони наповнюються певним змістом і набувають певного соціального значення [49, с. 22].

Методологія (від грецького – слово поняття, вчення) система принципів і методів організації та побудови теоретичної та практичної діяльності, а також вчення про цю систему, система спеціального тестування норм і правил пізнання та дії, які стосуються властивостей і законів дійсності. Методологічною основою дослідження цієї теми є сукупність методологічних підходів, особливо системний підхід, який аналізує компетенції та шляхи їх вдосконалення з метою їх оптимізації та ефективного застосування.

Структурно-функціональний підхід включає дослідження внутрішньої структури системи якості послуг, яка складається з безлічі взаємопов'язаних елементів, що забезпечують цілісність системи.

Соціально-комунікаційний підхід що є обміном між людьми або іншими соціальними суб'єктами цілісних символічних повідомлень, що відображають інформацію, знання, думки, емоції тощо, через кількість соціально значимих оцінок, конкретних ситуацій, сфер спілкування та стандартів спілкування, прийнятих у цьому суспільстві. Це означає саму систему діалогу між соціальним працівником та клієнтом, який потребує допомоги.

Слід вказати загальнологічні методи, які застосовуються у нашій роботі.

Аналіз і синтез – взаємозалежні методи пізнання. Аналіз - психічний поділ цілого об'єкта та його частини, виділення індивідуальних ознак, властивостей об'єкта та їх вивчення як певних елементів цілого. Аналітичний метод орієнтований на визначення внутрішніх тенденцій та можливостей суб'єкта. У нашій роботі метод використовується для вивчення властивостей вітчизняних систем управління якістю державних послуг. Синтез – зворотний процес – мислене поєднання роз'єднаних частин предмета. Синтетичний підхід у процесі пізнання включає здатність будувати цілісний образ, модель предмета.

Індуктивний і дедуктивний методи пізнання – загальні типи психічного мислення, взаємопов'язані методи пізнання. Дедукція – перехід від більш загальних знань до менш загальних знань. Цей метод наукового пізнання застосовується для вивчення уточнення понять, випадку врахування строку служби. Індукція – загальний висновок.

Емпіричним методом дослідження обраної теми став контент-аналіз. Контент-аналіз (англ. content – зміст) – це формалізований метод інтерпретації текстів та зображень. За його допомогою ви можете збирати фрагменти вмісту, розсіяні мозаїкою - окремі факти, посилання на цінності та зразки поведінки - та перебудувати аналітика за необхідності. На основі аналізу контенту аналітик може визначити порядок фрагментів контенту відповідно до частоти їх появи у медіатекстах, тобто відповідно до їх структури оцінки. Однак висновки більше не будуть охоплювати налаштування комунікатора або очікувані наслідки вмісту для громадськості. Вони багато в чому пов'язані з тим, як соціально важлива інформація представлена в масовій комунікації, чи здатні вони брати участь у соціалізації окремих людей та груп, формувати громадську думку, служити суспільству як культурні показники. Найважливіші підходи та методи наукової розвідки базуються на основних принципах дослідження.

На цій підставі в класичній літературі визначають наступні групи методів:

1. Загальні (філософські) методи, які існують як єдність світоглядної методологічної позиції суб'єкта соціальної роботи в різних формах. Загальні методи визначають шлях, спосіб пізнання дійсності, мислення. Один з основних методів соціального пізнання матеріалістичної діалектики, суть якого полягає в тому, що процес розуміння фактів, подій, явищ базується на відображенні дослідником об'єктивної діалектики самої соціальної реальності. У такому випадку будь-яке явище чи подія розглядається у фазі їх формування та розвитку, що відкидає можливість суб'єктивності при усуненні та інтерпретації фактів.

2. Загальнонаукові методи використовується у багатьох сферах соціальної діяльності, включаючи соціальну роботу. Вони визначають деякі аспекти процесу пізнання та перетворення світу. Наступні загальнонаукові методи найчастіше згадуються в сучасній літературі з проблем соціальної роботи:

- метод наукової абстракції;
- метод аналізу та синтезу;
- метод індукції та дедукції;
- метод єдності спільного та особливого;
- історичний метод;
- метод пересування від простого до складного;
- метод єдності якісного та кількісного аналізу;
- генетичний метод;
- конкретно-соціологічний метод;
- метод формалізації;
- метод аналогії;
- системно-структурний метод.

3. Спеціальні наукові методи – це конкретні способи пізнання та перетворення певних сфер суспільного життя, які містяться в певній системі пізнання. Ці методи після відповідної трансформації застосовуються у соціальній роботі. Слід зазначити, що в літературі немає єдиного визначення

цієї групи методів. Одну систему дій одні автори називають методом, іншу - технікою, інші - технікою чи технологією. На наш погляд, така різниця у підходах зумовлена тим, що методи соціальної роботи значною мірою визначаються специфікою об'єкта, а також - спеціалізацією соціального працівника, структурою соціальних служб, профспілками та іншими.

Таким чином, використовуючи набір принципів і методів, згаданих вище, можна чітко визначити та дослідити теоретичні аспекти проблеми. Запобігання насильству над дітьми в сім'ї вимагає висококваліфікованих соціальних працівників.

Соціально-педагогічну роботу слід проводити за такими напрямками: створення мереж та підтримка жертв насильства; створення атмосфери безпеки та довіри; розробка та впровадження програм виправлення; проведення юридичної освіти для дітей; взаємодія з правоохоронними органами, службами соціального захисту, медичними закладами тощо. Соціальний педагог матиме знання про причини домашнього насильства та фактори, що призводять до жорстокого поводження з дітьми з боку дітей у сім'ї, здатних запобігти домашньому насильству.

В ході дослідження сімейного насильства згадувалися такі дослідники як І. Зверєва, Н. Максимова, К. Мілютіна, Т. Сафоновата, Е. Цимбал. Які розкрили поняття таких принципів як: принцип історизму, системний принцип, принцип комплексності та інші. Та деякі групи методів, такі як: загальні або філософські методи, загальнонаукові методи та спеціальні методи.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

2.1. Сімейне насильство як соціально-психологічний феномен

Сім'я – це одна з найважливіших форм організації життя людей, яка має фундаментальне значення як для індивіда, особистості, так і для суспільства.

Питання насильства над дітьми давно закрито через дискусії та висвітлення не лише в Україні, а тому йому не приділяється достатньо уваги з боку вчених, викладачів та влади. Жертви домашнього насильства, пошук методів лікувально-реабілітаційних робіт та шляхи вирішення цієї проблеми не зареєстровані. Останнє десятиліття домашнього насильства над дітьми було визнане суспільством та науковцями серйозною та широко розповсюдженою проблемою, яка порушує багато інших соціально-психологічних, індивідуальних та соціальних проблем. Зокрема, існує розуміння того, що вже недостатньо просто покарати винних, але необхідно співпрацювати з винним, щоб виключити можливість повторення насильства над дитиною, а також реабілітувати жертву (дитину).

Відомий фахівець із запобігання домашньому насильству Луїс Аларкон, дає наступне визначення насильству: «насильство – це дії, що здійснюються одним (або декількома) особами, які характеризуються такими ознаками:

- здійснюються умисне і направлені на досягнення певної мети;
- завдають шкоди (фізичної, моральної, матеріальної тощо) іншій особі;
- порушують права і свободи людини;
- той, хто здійснює насильство, має значні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо), що робить неможливим ефективний самозахист жертви насильства» [2, с. 10].

Що стосується домашнього насильства щодо дітей, то у практиці соціально-педагогічної роботи часто використовується термін "жорстоке поводження з дітьми". І крім фізичного, психологічного, сексуального та економічного насильства, дитиною іноді нехтують – відсутність належної підтримки батьків щодо умов, необхідних для здорового розвитку дитини, включаючи належне харчування, одяг, житло, освіту, охорону здоров'я; а також відсутність уваги, що залишає дитину без нагляду, внаслідок чого вона може стати жертвою нещасного випадку. Недбале ставлення до дитини може відбуватися з об'єктивних причин (бідність, психічні захворювання батьків, їх незнання) навіть без них. Дослідники детально розглядають причини домашнього насильства. Представники однієї з теорій, яка називається "соціально-історичною" або "соціокультурною", також вказують на основну причину такої ситуації як домінуюче становище чоловіків у суспільних відносинах, патріархальні культурні норми, що провокують насильство.

Стратегія ООН щодо протидії домашньому насильству стверджує, що джерела насильства лежать у соціальній структурі та сукупності цінностей, традицій, звичаїв та поглядів на нерівність між чоловіками та жінками. Справедливість пояснень щодо особистих та індивідуальних особливостей, як правило, ставиться під сумнів. Причини насильства, таким чином, переносяться на соціокультурний рівень, сферу суперечностей між усвідомленням суспільством стосунків між чоловіками та жінками та поглядами на їх роль у сім'ї.

Варто зазначити, що хоча акцент робиться на певних загальних соціально-економічних причинах домашнього насильства, це насильство здійснюється конкретними особами зі своїми психологічними та фізіологічними особливостями. У цьому контексті необхідно розрізнити соціально-психологічний рівень, пов'язаний з міжособистісним спілкуванням, та індивідуально-психологічний рівень, пов'язаний зі структурою особистості.

Теоретики третього, «індивідуально-психологічного» підходу, звертаються до діагностики генетичних та біологічних відхилень, що виражаються в порушеннях фізичного (наприклад, статевих та інших розладів) та психічного здоров'я (захворювання нервової системи, депресія, дитячі психологічні травми), зловживання алкоголем та наркотиками. наркоманія, аморальні вчинки. За словами Шнайдера, важливим аспектом, що визначає насильство, є виховання в конфліктних сім'ях, інші соціальні негативи, розбіжності в інтересах батьків та дітей [4, с. 15].

Фізичне насильство завдає шкоди не лише фізичному, але й психічному здоров'ю. Однак психологічні наслідки фізичного насильства виявити набагато складніше. Розрізняють "їх синдром": результатом хронічного побиття є болюча сором'язливість, сором'язливість, дратівливість, грубість. Ці форми реакції є повноцінними, тому людина завжди поводиться, поширює страх або протестує проти всіх, навіть невинних людей.

Серед підлітків із девіантною поведінкою вони мають понад 70% досвіду фізичного насильства, при цьому хлопчики та дівчатка мають однакові масштаби. Однак існують гендерні відмінності в характері насильства. Дівчата вразливіші до жертв домашнього насильства, ніж хлопці, тоді як хлопчики зазнають жорстокого поводження поза родиною. Дівчат б'ють у молодшому віці, як правило, до підліткового віку, хлопчиків - як підлітків.

Фізичне насильство може тривати поколіннями. Згідно з кількома дослідженнями, батьки, які застосовують тілесні покарання для своїх дітей, часто походять з неблагополучних сімей і піддавалися жорстокому поводженню в дитинстві [33, с. 21].

Психологічне насильство важко діагностувати. Якщо всі інші форми насильства легко ідентифікувати, оскільки вони мають чіткі фізіологічні наслідки, то очевидні ознаки психологічного впливу рідко помітні, і їх наслідки можуть бути надзвичайно серйозними. Масштаби та витонченість форм психологічного насильства значно ускладнюють їх узгодженість. З

іншого боку, психологічне насильство часто діє як самотійно, так і загалом, поряд з іншими видами насильства.

Цей тип насильства включає також постійну брехню, обман дитини (внаслідок чого вона втрачає довіру до дорослого), а також вимоги, які не відповідають віку дитини.

Прояви такого насильства можуть включати: ізоляцію; демонстрація повної відсутності страху; неврівноважена поведінка; агресія, схильність до руйнування та насильства; повільна мова, нездатність вчитися; занадто висока зрілість і відповідальність порівняно зі звичними для цього віку; уникнення однолітків, бажання грати лише з маленькими дітьми; низька самооцінка; тривожність; спроба справити враження на людину, яка живе в злиднях; Демонстрація страху перед зовнішнім виглядом члена сім'ї; страх фізичного контакту, страх повернення додому; депресія, спроби самогубства; вживання алкоголю або наркотиків; психосоматичні захворювання, такі як біль у животі (неврастенія); нав'язливі страхи (фобії); насильство над домашніми тваринами та слабшими істотами загалом; почуття провини за прийняття фізичних травм та інші.

Крім того, до різновидів психологічного насильства над дітьми, зокрема, належать:

- використання "привілеїв" дорослих: поводження з дітьми як із рабами чи слугами; покарання, поводження як із підлеглими; поводження як із своєю власністю; відмова повідомляти про рішення, що стосуються відвідин та опікунства;

- залякування: використання своїх переваг - росту, розмірів та сили; навіювання страху за допомогою розповідей, дій, жестів, поглядів; крики, стресогенна поведінка; жорстокість щодо інших істот; погрози покинути дитину; самогубства; заподіяння фізичної шкоди; шкоди іншим людям, тваринам, рослинам тощо

Інформування про психологічне насильство без наукових досліджень та професійного аналізу призводить до втрати об'єктивності та втрати юридичного судження.

Нарешті, слід зазначити, що психологічне насильство у всіх його проявах є неприпустимим втручанням у приватне життя громадян та створює значну соціально-психологічну проблему. Тому оцінка цього явища повинна надаватися лише за участю експертів.

Дослідники, які займались проблемою насильства в сім'ї виділили його особливості:

- це не одноразова дія, це – процес, що складається з циклів насильства, які тримаються на продовженні стосунків потерпілої та кривдник;
- якщо один раз насильство в сім'ї з'явилося, то воно обов'язково повториться;
- насильство завжди відбувається протягом тривалого проміжку часу і має тенденцію до зростання;
- найчастіше насильство в сім'ї замовчується й приховується обома сторонами від оточення;

З точки зору винного, це ефективний, швидкий і найменш витратний засіб досягнення певної мети. Інші ненасильницькі методи вимагають великих зусиль. Хтось не відмовляється від того, що працює, якщо йому не пропонують альтернативу. Якщо він не навчить кривдника іншому ефективному способу спілкування з коханими, він буде продовжувати знущатися над ними.

Домашнє насильство завжди відбувається з метою досягнення певного ефекту. Наприклад, коли водій випадково поранив пішохода, дія не є жорстокою. Але людина, яка принижує або катує свою дружину (або дружину чоловіка), робить це навмисно. Домашні насильники намагаються виправдати свої дії та заявити про свої позитивні наміри. Але їх справжні наміри зовсім інші (усвідомлюють вони це чи ні).

Жертва насильства – це людина, яка втратила важливі цінності внаслідок впливу іншої особи, яка в першу чергу порушує особисті права та свободи конкретної людини. Якщо є перевага - фізична, матеріальна, інтелектуальна (як у батьків над дітьми), емоційна - і така перевага використовується проти іншого члена сім'ї - це вже домашнє насильство, що призводить до поневолення людини, потрапивши в пастку, вона стає виконавцем заповіту хтось інший, чужі правила. Ця дія призведе до певної шкоди.

Домашнє насильство відповідає статті 1 Закону України "Про запобігання домашньому насильству" будь-яким умисним актам фізичної, сексуальної, психологічної чи економічної орієнтації одного члена сім'ї стосовно іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права та свободи члена сім'ї як особи та громадянина та заподіяти йому моральну шкоду, шкоду фізичному чи психічному здоров'ю [51].

Існують наступні обов'язкові ознаки насильства в сім'ї:

- особами, що страждають від сімейного насильства, можуть бути тільки члени сім'ї (тобто цей Закон не поширюється на сусідів, співмешканців, у тому числі розлучених осіб, що продовжують спільно проживати, осіб, що зустрічаються, але не перебувають у шлюбі тощо);
- діяння насильника повинне бути протиправним (тобто суперечити нормам чинного законодавства);
- діяння призвело або могло призвести до порушення прав члена сім'ї як людини та громадянина;
- вина насильника повинна виявлятися у формі умислу, а не необережності.

З цього можна зрозуміти, що домашнє насильство – це будь-який умисний акт фізичної, сексуальної, психологічної чи економічної орієнтації одного члена сім'ї щодо іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права та свободи члена сім'ї як особи та громадянина та завдають йому моральної шкоди, пошкодження його фізичного або

психічного здоров'я. Тому ми вважаємо, що важливим кроком на шляху подолання проблеми домашнього насильства має бути його усвідомлення як з боку суспільства в цілому, так і з боку окремих громадян. Зрештою, ця проблема часто прихована від суспільства та тих, хто стає жертвою такого насильства. А це можливо лише за допомогою широкої освітньої кампанії, спрямованої на подолання стереотипів у сімейних стосунках та створення атмосфери нетерпимості до всіх проявів насильства та жорстокості.

У більшості випадків дитина-жертва насильства потребує кваліфікованої професійної допомоги. Особливу категорію складають діти, які зазнають насильства у власній родині. Психологічна депривація цієї категорії дітей набагато виразніша, і основна довіра до світу підривається. Психологічна допомога дітям та підліткам повинна полягати у зменшенні несприятливих наслідків травми на подальший розвиток, попередженні поведінкових розладів, сприянні адаптації в суспільстві та вживанні заходів для припинення насильства щодо дітей. Психологічна допомога жертвам насильства включає профілактичні, діагностичні та лікувальні та терапевтичні заходи.

Перш за все, дослідження показують, що порушення поведінки переважають у дітей дошкільного віку, більше когнітивних порушень у молодших школярів та розладів особистості у підлітків. Отже, психологічна допомога дітям повинна надаватися з урахуванням віку, фізичного та психічного розвитку дитини, стану фізичного та психічного здоров'я, виду насильства, тяжкості травми та сили травматичного досвіду. Стратегії догляду повинні співвідноситися з навичками та вміннями, пов'язаними з розвитком дитини. Наприклад, терапевтичний підхід, заснований переважно на словесному спілкуванні, не буде ефективним у дитини, яка має порушену або слаборозвинену здатність сприймати інформацію та виражати свої почуття мовою. Якщо ви використовуєте лише метод словесного спілкування, то такий підхід може призвести до сильних розладів і почуттів

інвалідності дитини. У цьому випадку фахівець повинен використовувати в своїй терапії робочі ігри.

Побутове насильство в Україні – причина 100 тисяч днів госпіталізації, 30 тисяч звернень до травматичних палат, 40 тисяч дзвінків до лікарів. При цьому лише 10% постраждалих звертаються за допомогою. А вже донині багато хто вважає такі стосунки «нормальними».

Закон визнається насильством лише в тому випадку, якщо він порушує вимоги чинного законодавства і веде або може призвести до порушення конституційних прав і свобод члена сім'ї. Сімейне насильство може мати форму активних дій (побиття, знищення майна тощо), а також бездіяльності, тобто пасивної поведінки людини, коли вона не робить того, що могла б і повинна була зробити, щоб запобігти шкідливим наслідкам (наприклад, ненадання допомоги). член сім'ї в ситуації, що загрожує життю).

Постраждалими визнаються особи, незалежно від того, чи проживають вони спільно зі своїми кривдниками, чи ні:

- наречені;
- подружжя;
- колишнє подружжя;
- батьки (мати, батько) і дитина/діти;
- нерідні батьки та діти одного з подружжя, які не є спільними або всиновленими (пасинок/падчерка);
- особи, які спільно проживають/проживали однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою, їхні батьки та діти;
- рідні брати і сестри;
- інші родичі до двоюрідного ступеню зв'язку;
- опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають або перебували під опікою, піклуванням;
- прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають або проживали в сім'ї патронатного вихователя;

- будь-які інші родичі, особи, які пов'язані спільним побутом, мають спільні права та обов'язки за умов спільного проживання (діди та онуки, прадіди та правнуки тощо).

Дослідники виділяють такі типи насильства в сім'ї:

- між подружжям (чоловік - жінка, у більшості випадків насильство здійснює чоловік, але зустрічаються протилежні випадки);

- між батьками і неповнолітніми дітьми (насильство можуть здійснювати як батько, так і мати);

- між дорослими дітьми та батьками (насилля можуть здійснювати дорослі діти щодо батьків і навпаки, хоча перше зустрічається частіше). Для дітей, які виростили в атмосфері насильства, цілком характерно, що вони встановлюють свої стосунки з батьками на тій самій основі насильства. Насильницьке ставлення до батьків може також відбуватися в сім'ях, де діти росли в атмосфері толерантності;

- між дітьми в одній сім'ї (така поведінка зазвичай відбувається на тлі насильницьких стосунків між дорослими членами сім'ї і може мати інший характер - старші діти можуть вчинити насильство над молодшими братами та сестрами, діти можуть об'єднатися для насильства над одним із дітей);

- насильство між іншими членами сім'ї: між свекрухою чи свекрухою та зятем, свекрухою чи свекрухою та нареченою, онуками та дідусями тощо.

Також вчені довго роздумуючи прийшли до таких основних ознак домашнього насильства:

- насильство завжди вчиняється навмисно, тобто навмисно. Це означає, що винний усвідомлював або повинен був усвідомлювати характер своїх дій чи бездіяльності, передбачав або міг передбачити (виходячи з його фізичного та психічного стану) можливість несприятливих наслідків, таких як моральна, фізична чи психічна шкода. здоров'я іншого члена сім'ї. Слід зазначити, що вчинення алкогольного сп'яніння не заважає людині усвідомлювати та передбачати настання шкідливих наслідків. Відповідно до Кримінального кодексу в Україні особа, яка вчинила злочин у стані

алкогольного, наркотичного чи іншого наркотичного сп'яніння, є кримінальним злочином.;

- дії перешкоджають ефективному самозахисту. Люди, які вчинили насильство, найчастіше мають певні переваги - це може бути вік, фізична сила, економічно вигідніше становище тощо. Наприклад, вчитель знущається над учнем і змушує його робити ганебні вчинки перед усім класом, він має перевагу у віці, статусі, статусі;

- вчинки порушують права та свободи особистості. Зловмисник завжди намагається контролювати свою жертву, тим самим обмежуючи її права та свободи. Наприклад, якщо жінка цього не хоче, вона не може мати інтимних стосунків зі своїм партнером на даний момент, і він наполягає на образі, погрозі і нарешті отримати бажане - це насильницький акт;

- насильницькі дії завдають фізичної, моральної, психологічної, матеріальної шкоди іншій людині. Насильство завжди є наслідком - це можуть бути матеріальні втрати (викрадені гроші, вибрана частина майна, заробленого спільно), пошкодження (синці, переломи) та погіршення емоційного стану (сором, страх, депресія). Наприклад, пошкодження шантажу може бути депресією, спробою самогубства.

Українське законодавство у сфері протидії домашньому насильству закріплює чотири форми такого насильства: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне.

Фізичне насильство - це форма домашнього насильства, що включає ляпас, удари ногою, штовхання, пощипування, порка, кусання, а також незаконне позбавлення волі, побиття, намордники, заподіяння шкоди різного ступеня тяжкості, залишення небезпеки, не надання допомоги особі, яка загрожує життю стан, спричинив смерть, вчинив інші насильницькі злочини.

Прояви фізичного насильства:

- синці, забиті місця, наявність частково залікованих попередніх травм, сліди укусів тощо;

- перешкоджання вільному пересуванню;

- примус вживати алкогольні або наркотичні речовини чи речовини, що погіршують здоров'я або можуть призвести до смерті людини;
- створення ситуацій, що несуть ризик чи загрозу життю та здоров'ю;
- погрожування зброєю чи іншими речами, що можуть завдати фізичної шкоди.

Сексуальне насильство – це незаконне втручання одного члена сім'ї в статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру щодо неповнолітнього члена сім'ї.

Прояви сексуального насильства:

- зґвалтування, у тому числі "зґвалтування у шлюбі";
- примушування до небажаних статевих стосунків;
- торкання до інтимних частин тіла без згоди особи;
- примушування спостерігати за статевим актом між іншими людьми;
- примушування до статевого акту з третьою особою;
- примушування до заняття проституцією.

Крім того, сексуальне насильство в сім'ї включає інцест – статеві стосунки між найближчими родичами: батьком і дочкою, матір'ю і сином, братом і сестрою тощо [36, с. 24].

Надзвичайно небезпечними проявами сексуального насильства в сім'ї є сексуальні акти щодо дитини: жорстоке поводження з дітьми; демонстрація статевих органів дитини (підлітка) (ексгібіціонізм); демонстрація акту мастурбації; залучення дитини до дитячої проституції чи дитячої порнографії тощо.

Психологічне насильство – це насильство, пов'язане з впливом одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї через словесні образи або погрози, в тому числі проти третіх осіб, переслідування, залякування, інші дії, спрямовані на обмеження волі людини, контроль у репродуктивній сфері та такі дії чи бездіяльність, викликав у потерпілого страх за власну безпеку або

за безпеку третіх осіб, які навмисно спричиняють емоційну незахищеність, нездатність захиститись або завдають шкоди психічному здоров'ю людини.

Також при дослідженні можна побачити такі прояви психологічного насильства:

- ігнорування почуттів особи;
- образа переконань, що мають цінність для особи, її віросповідання, національної, расової приналежності або походження; соціального статусу;
- переслідування, залякування;
- погрози вбити чи скалічити (у тому числі дітей);
- підбурювання до самогубства;
- примус до протизаконних дій;
- погрози відібрати дітей;
- приниження особистості;
- постійна критика та насмішки;
- безпідставні звинувачення та формування почуття провини;
- обмеження у самореалізації, навчанні, роботі;
- обмеження у контактах із близькими та друзями, у виборі кола спілкування;
- примушування спостерігати за насильством над іншими людьми чи тваринами, тощо.

Психологічне насильство часто викликає депресію, нервові розлади, загострення хронічних захворювань і навіть призводить до самогубства. Психологічне домашнє насильство супроводжує всі інші види насильства.

Економічне насильство – навмисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливість їх використання, залишення без догляду та піклування, перешкода для надання необхідних медичних чи реабілітаційних послуг, заборона роботи, примус, заборона навчання та інші злочини економічного характеру .

Прояви економічного насильства:

- позбавлення матеріальних ресурсів для належного фізичного та психологічного добробуту;
- повна звітність за витрачені гроші ("все до копійки"), відбирання всіх зароблених грошей;
- заборона працювати члену сім'ї всупереч його бажанню та працездатності;
- примушування члена сім'ї виконувати тяжку, непосильну роботу;
- пошкодження, псування особистого майна;
- примушування до жебрацтва, тощо.

Одним із найпоширеніших проявів економічного насильства в Україні є депортація, яка в більшості випадків зачіпає жінок та дітей [2, с.1].

Щоб краще зрозуміти природу насильства, важливо врахувати, хто є жертвою та виконавцем. Немає єдиної формули, яка б обчислювала портрет людини, яка вчиняє або зазнає насильства, оскільки, наприклад, будь-хто, хто потрапив не в те місце не в той час, може стати жертвою вуличного насильства. Однак існують певні тенденції, особливо коли ми говоримо про насильство, яке відбувається циклічно і є хронічним. Існує припущення, що кожна жертва живе гвалтівником, і кожна з них має ознаки жертви.

Людину, яка тривалий час потерпає від насильства, можна виявити за низкою ознак фізичного, економічного, сексуального та психологічного характеру, зокрема:

- Погіршення фізичного й психічного здоров'я, емоційні та неврологічні розлади.
- Головний біль, біль у м'язах, синці, забиті місця відсутність зубів, ушкодження кісток та м'яких тканин, наявність частково залікованих попередніх травм, сліди укусів, опіки незвичайної форми та в різних частинах тіла.
- Поганий догляд за ротовою порожниною, недотримання правил особистої гігієни, відсутність догляду за волоссям, нігтями.
- Втрата ваги, зневоднення.

- Наявність інфекцій, що передаються статевим шляхом; викиди плоду, мертвонароджені діти, передчасні пологи, недостатня вага у немовлят
- Неможливість розпоряджатися сімейним бюджетом та власними коштами.
- Відмова від праці або навчання під тиском; праця на посаді/робочому місці, обраному під тиском.
- Робота, зумовлена необхідністю утримувати того, хто водночас контролює (відбирає) всі гроші.
- Одяг, взуття, що не відповідають сезону та погоді; старе вбрання; наочні ознаки існування в злиднях (незважаючи на реальні прибутки).
- Недоїдання.
- Наявність житлових проблем (негараздів)
- Порушення сексуальності, зокрема зниження або втрата сексуального потягу.
- Інфекції, що передаються статевим шляхом.
- Травми та пошкодження статевих органів.
- Наявність викидів, мертвонароджених дітей та небажаних вагітностей.
- Примусове залучення до комерційного сексу
- Страх, тривожність, постійне почуття небезпеки (завжди перебуває наготові), нерішучість, повна безініціативність та відчуття безпорадності.
- Труднощі з концентрацією.
- Наявність скарг психосоматичного характеру.
- Депресія; нав'язливі рухи та думки, схильність до одноманітних рухів та дій на кшталт розгойдування в кріслі, різання паперу, розчісування одного й того ж пасма волосся тощо.
- Надмірне збудження, безсоння або, навпаки, підвищена сонливість та уповільнення рухів (останні вважаються проявом "лінощів",

"нездатності добре виконувати свої домашні обов'язки" та підсилюють почуття провини).

- Втрата соціальних контактів з родичами, друзями, гостре відчуття/прагнення самотності та ізольованості.

- Уникання погляду в очі.

- Суїцидальні наміри, погрози позбавити себе життя.

- Почуття провини, сорому за отримані фізичні ушкодження.

- Звуження свідомості, нездатність адекватно оцінювати ситуацію, власне майбутнє, свої вчинки та вчинки інших людей, поєднання підозрливості з безмежною довірливістю.

- Відкладання часу звернення за допомогою або відмова від неї чи будь-якого зовнішнього втручання, спрямованого на виявлення та зміну ситуації.

- Зневіра в можливості змін у власному житті на краще, відсутність ініціативи, страх перед життям, втрата сенсу і інтересу до життя [7].

Насильство над дітьми – проблема, яка існувала завжди і, ймовірно, існуватиме дуже довго в сучасному суспільстві. Сучасність демонструє такі приклади, як смерть дітей від голоду, їх смерть під час вибухів та обстрілів, міжнародні конфлікти, вбивства в таборах біженців, вдома. Часто зустрічаються такі форми насильства, як торгівля дітьми, жебрацтво, проституція, економічна експлуатація, позбавлення житла, засоби до існування, нехтування потребами та інтересами. Діти є вразливою і найбільш вразливою частиною суспільства, повністю залежною від дорослих. Вони винні в тому, що діти стають жертвами домашнього насильства, опиняються в районах стихійних і природних катаклізмів, бойових дій тощо.

Насильство над дітьми – це широке поняття, яке охоплює різні типи поведінки батьків та законних опікунів, інших родичів, вчителів, вихователів та будь-якої літньої або сильної людини.

У практиці соціально-педагогічної роботи часто використовується термін "жорстоке поводження з дітьми", що включає фізичне насильство, інцест та сексуальне насильство, а також психологічно негативне лікування, яке може включати, наприклад, ігнорування дитини або вживання насильства між батьками чи іншими особами. члени сім'ї.

Постраждалою дитиною визнається не лише та, яка зазнала домашнього насильства, а й свідок (очевидець) такого насильства.

Слід звертати увагу:

- на наявність синців або нелікованих фізичних травм;
- на непослідовність в розповіді дитини або відхилення від теми;
- на частий пропуск призначених візитів до спеціаліста;
- на свідчення або розповіді про жорстоке поводження з дітьми;
- намагайтеся, щоб кожна дитина на першій зустрічі розуміла, що соціальний працівник розуміє ситуації, пов'язані з насильством та жорстоким поводженням;
- поясніть своїй дитині, що існують програми, які можуть допомогти їй у вирішенні цих проблем;
- визначте характер кризової ситуації дитини: пов'язана вона з постійним насильством чи нещодавньою емоційною травмою та чи вимагає вона негайних дій;
- не перевантажуйте перші зустрічі дитини з оцінювання питаннями. Під час розмови з дитиною слід враховувати ряд умов та поведінки;
- не називайте поведінку дитини "домашнім насильством" або "домашнім насильством" - використовуйте такі фрази, як "непристойна" / "нездорова" / "небезпечна" поведінка або, можливо, "погана поведінка". Ставте питання та будьте обережні та тактовні.
- дитина може бути не готова сказати все відразу. Він може поділитися з вами інформацією пізніше, коли почне вам довіряти. Але "якщо дитина зізналася у жорстокому поводженні, слід підкреслити, що це не його

вина, намагаючись усунути установки, що впливають на її клеймо (спростування міфів), і, що дуже важливо, запитати її, як ви можете їй допомогти".

- поступово переходьте до більш делікатних питань. Використовуйте початок розмови, щоб побудувати довірчі стосунки з пацієнтом.

- шукайте факти. Якщо жінка дає непевну відповідь, попросіть конкретну інформацію. Попросіть її розповісти вам більше про свої стосунки.

- не занижуйте її власну оцінку безпеки. Ви повинні вірити, що дитина краще знає, наскільки безпечні її стосунки. Відсутність знань та підготовки є основною перешкодою для діагностики та лікування домашнього насильства. Соціальні працівники можуть виявляти та точно тлумачити домашнє насильство та жорстоке поводження. Однак експерти не наважуються задавати питання, щоб дізнатись про домашнє насильство.

Психотерапевтичну допомогу можна проводити в наступних напрямках:

- дитина і підліток - жертви насильства (індивідуальна та групова психотерапія);

- сім'я і близьке оточення жертви насильства (сімейна та групова психотерапія);

- шкільний колектив і група однолітків (групова психотерапія);

Насильство по своїх наслідках відноситься до найважчих психологічних травм. Необхідно якомога раніше діагностувати факт насильства над дитиною і оцінити його наслідки для психіки. Як відомо, наслідки, перенесених видів насильства над дітьми в сім'ї, зачіпають всі рівні розвитку особистості дитини – емоційно-мотиваційну, соціальну, пізнавальну сфери, а також поведінку. З віком наслідки всіх видів насильства зачіпають більш глибоко особистісну сферу, порушують психічний розвиток, змінюють самооцінку і ставлення до себе. Будь-який вид жорстокого

поводження з дітьми та підлітками веде до найрізноманітніших наслідків, але їх об'єднує одне – шкода здоров'ю чи небезпека для їх життя.

2.2. Теоретичні засади та методи соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства

Боротьба з домашнім насильством - це, як правило, система заходів, спрямованих на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту потерпілим, відшкодування заподіяної шкоди, а також належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності винних та зміна їх поведінки.

Для активізації та ефективної профілактичної роботи з протидії домашньому насильству потрібно:

- розроблення і поширення превентивних заходів щодо попередження домашнього насильства з метою охоплення всіх молодих людей;
- професійна підготовка фахівців, які працюють з дітьми та молоддю за програмами, що стосуються питань домашнього насильства;
- посилення захисту і підтримки дітей, які стали свідками насильства або жертвами насильства;
- вивчення масштабів домашнього насильства;
- зміцнення знань про ефективні засоби запобігання домашньому насильству.

Технології роботи з неблагополучними сім'ями можуть бути впроваджені в службах соціальної реабілітації сімей, в центрах по догляду за дітьми та дітьми та в середніх школах. Такі технології можуть мати різний рівень.

Профілактичний рівень. На цьому рівні діяльність соціального працівника базується на принципі надання достовірної інформації. Одним із шляхів є розробка таких спеціальних програм педагогічної освіти батьків, які сприяли б повноцінному функціонуванню сім'ї та запобігали проблемам у

стосунках між дітьми та батьками. Наприклад, працюючи з родиною, яка застосовує насильство для виховання дитини, необхідно пояснити членам сім'ї шкідливий вплив тілесних покарань та навести приклади гуманних методів покарання.

Діагностичний рівень. Є два можливі варіанти для соціального працівника:

- при добровільному зверненні клієнтів - оцінка ситуації й у випадку необхідності організація консультації психолога;

- при недобровільному зверненні - збір достовірної інформації про сім'ю, організація зустрічі з нею, забезпечення зворотного зв'язку.

Обов'язковими етапами діагностики є: збір інформації; аналіз інформації; постановка соціального діагнозу.

На цьому етапі необхідно використовувати такі діагностичні методи: спостереження; інтерв'ю; анкета; тести. Він також широко використовується в діагностиці:

а) масштабування - для визначення результату спільної діяльності з сім'єю пропонується шкала, згідно з якою члени сім'ї помітять стан своєї проблеми до та після візиту соціального працівника;

б) карткові прийоми - набір карток з певним значенням (любов, ненависть, розлучення, бажання). Завдання сім'ї - розмістити картки в часі - теперішньому, минулому та майбутньому. Карткові прийоми дозволяють скласти загальне уявлення про емоційний стан сім'ї, її життєву ситуацію;

в) проєктивні методи - різновид тестів, спрямованих на виявлення несвідомих станів клієнта (без свідомого потягу, прихованої агресії, тривоги);

г) асоціативні проєктивні прийоми, засновані на словесних асоціаціях, системі неповних речень;

д) експресивні методики (засновані на малюванні: малюнок сім'ї, малюнок себе у вигляді рослини, тварини);

е) аналіз документації;

є) метод соціальних біографій - збір інформації про історію життя людини і її сім'ї.

Ступінь реабілітації. Рівень реабілітації складається з трьох підрівнів - індивідуального, групового та громадського.

На індивідуальному рівні реабілітаційної роботи з батьками або дітьми використовується кілька технологій:

- порада. Консультування відрізняється від навчання тим, що тут мають значення не стільки знання консультанта, скільки його ставлення до проблеми, вплив його особистості;

- телефонне консультування. Технологічна функція - спілкування відбувається через посередника - телефон, відсутність зорового контакту, не можна використовувати невербальні засоби спілкування;

- метод апеляції на листи. Метою апеляційного листа є інформування або запит інформації; клопотання; захист прав клієнта; листівка, підтримка клієнтів;

- соціальний патронаж.

Груповий рівень. Кількість членів групи залежить від конкретної проблеми, яка об'єднує людей. Методи групової реабілітації: співбесіди, лекції, дискусії, дискусії, зустрічі тощо. Цінність цих форм роботи полягає в тому, що вони допомагають виявити проблеми, сприяють їх вирішенню, розвивають комунікативні навички клієнта. Однією з ефективних технологій групової роботи є навчання. Під час тренінгів використовується безліч прийомів індивідуальної та групової роботи: міні-лекція, диспут, інтерв'ю, відеоматеріали, техніки ігротерапії, арт-терапія, „мозковий штурм” тощо.

Громадський рівень реабілітаційних робіт. Мета громадської роботи - анімація, стимулювання життєвого простору людей. Громадська робота активізує зусилля людей щодо вирішення їх загальних проблем, покращує умови життя, визначає конструктивних лідерів та деструктивно нейтралізує. Методи громадської роботи - лекції, дискусії, інтерв'ю, організація масових заходів (суботтерів, свят). Цілі - освітні, пропагандистські, рекреаційні тощо.

Досягнення успіху в соціально-економічному розвитку держави на сьогоднішній день можливо лише за допомогою новітніх та ефективних технологій соціального функціонування суспільства. У цьому контексті технологію соціальної роботи слід розглядати як сукупність методів, що використовуються для досягнення мети соціального розвитку.

Методологією соціально-педагогічної роботи в аспекті профілактики домашнього насильства над дітьми є поняття «допомога самопомоги», що змінює свідомість та поведінку дорослих та дітей. Ця концепція розглядає людину як суб'єкта, а не як об'єкт соціальної роботи, що означає формування відповідальності за своє життя, свій вибір, здатність свідомо реалізовувати свої права на основі знань про них. У "самопомозі" це означає:

- Визначення ознак та проблем молоді, дітей, жінок, зловживаючих в аспекті попередження домашнього насильства.

- Формування позитивної мотивації сприйняття соціальних послуг та заохочення молодих людей до пізнання боротьби з домашнім насильством.

- Налагодження контактів з молоддю та їхніми сім'ями та надання соціальної допомоги, тобто набору соціальних послуг, які допомагають не лише усунути насильство, а й підвищити соціальний статус молоді, їх особистісний розвиток через знання своїх прав, навчання користуватися ними. а також запобігати їм, створювати умови для їх здійснення, при необхідності використовувати соціальну допомогу та підтримку, соціальне управління. Наслідки такої допомоги можуть включати: знання щодо запобігання домашньому насильству, здатність приймати критичні судження, приймати рішення та самоврядування в ситуаціях, які можуть призвести до насильства, і негативно ставитись до насильства.

- Керівництво молоддю допомагати запобігати насильству, надаючи інформаційні послуги установам та організаціям, які вирішують такі проблеми.

Надаючи допомогу дитині, соціальний працівник повинен враховувати, що дитина-жертва страждає в сім'ї, як правило, одночасно від декількох форм насильства.

Основні прийоми психологічної допомоги повинні бути орієнтовані на подолання почуття неповноцінності, провини дитини, а також на формування адекватної самооцінки. Вина призводить до того, що дитину позбавляють певної свободи дій, поведінка стає самознищувальною - дитина, здається, застрягла в минулому, в травматичній ситуації насильства. Тому важливо дати зрозуміти дитині, що ви не можете забути подію, але можете жити з нею. Повна інформація про дитину жертви та обставини її життя необхідна для забезпечення ефективної допомоги жертві. У процесі консультування дітей та підлітків надзвичайно важливо налагодити контакт між психологом та дитиною, акцент повинен бути на доведенні турботи про нього. Швидше за все, дитина буде постійно перевіряти адекватно і неадекватно, наскільки психолог насправді піклується про нього. Працюючи з дітьми та підлітками, необхідно проаналізувати проблеми, пов'язані з поганими установками та проблемами, які передували поганим установкам [44, с. 16].

У деяких випадках фахівець змушений втручатися в навколишнє середовище та навколишнє середовище, щоб надати дитині всебічну та індивідуальну допомогу. Діти, які зазнали насильства (особливо в сім'ї), часто не знають ситуації. Фахівець повинен врахувати цю характеристику і дати можливість дитині впоратися із ситуацією: необхідно домовитись і неухильно дотримуватися тривалості, частоти, кількості зустрічей з психологом. Необхідно заздалегідь визначити, як дитина може втрутитися в процес, наприклад, змінити правила. Сама регулярна робота дає дитині відчуття твердого ґрунту під ногами. Фахівець також потребує певних зусиль, щоб створити умови для чесної розповіді дитини про цей досвід. Ключовим моментом у роботі з такою дитиною є з'ясування значення мовчання (або заперечення), що дає можливість звільнити дитину від відповідальності за дії батьків, якщо вони потрапили в аварію. Оскільки

дітям важко говорити про те, що з ними сталося, рекомендується «опрацювати» психологічну травму гри.

Ігротерапія – універсальний, ефективний засіб. Це також може бути корисним при роботі з підлітками, але лише в тому випадку, якщо підліток обирає цю форму роботи. Саме завдяки організації ігрової діяльності психолог вчить дитину контролювати свої імпульси, підтримувати соціально прийнятну взаємодію з дорослими. Ігрові методи включають фізичні вправи, спрямовані на психологічну релаксацію та розслаблення, психодраматичні вправи, такі як гра в казки. А можуть бути сюжети, які діти придумали самі, або готові сюжети.

Багато казок, так чи інакше, відображають основні моменти психологічної травми. Наприклад, казка для дітей із сімей алкоголіків - "Червона квітка", адже є ваша любов, щоб зняти закляття з монстра. Для дітей, які зазнали насильства від інцесту - казка «Марія та Ведмідь». Зрештою, навіть там Мері змушена догоджати ведмедику, бо вона їй подобається. І ведмідь полюбив її настільки, що йому довелося з фокусом дістатися до бабусі та дідуся. Ви також можете скористатися біблійною драматизацією. Передбачається, що дитина, яка грає різні ролі з біблійних історій, отримує багатий життєвий досвід, живучи в різних штатах. Потрібно взяти до уваги наступні моменти.

Казки повинні мати хороший кінець. Завжди потрібно знаходити прийнятний вихід із складної ситуації, навіть якщо його немає в самій казці. Не дозволяйте дитині загравати з роллю агресора.

Нарешті, після розігрування сюжету слід обговорити психологічний досвід, який дитина отримала в ролі. Використання казок та історій під час роботи з дітьми, які пережили байдужість, відчуження, жорстоке поводження з боку батьків, може бути ефективним, оскільки це дозволяє зрозуміти та висловити почуття та думки, про які важко говорити, може навчити способів захисту від жорстокого поводження, допомогти встановити стосунки, які на основі довіри [8].

Ще одним напрямком психологічної допомоги є використання спеціальних реабілітаційних засобів. Сюди входять пісочниці та водянні ванни для ігор дітей з водою та піском. Гра з піском та водою дає дитині можливість позбутися психологічних травм за допомогою екстер'єризуючих фантазій та створення відчуття зв'язку, що контролює їх внутрішню мотивацію. А також робота з пластиліном, що дозволяє дитині тактильно почуватися та взаємодіяти зі світом, який порушується, особливо у випадках насильства.

Кольори, які можна приймати в рот. Дуже добре, якщо дитина сама формує або малює, позначає схему свого тіла і навіть малює її. Це сприяє розумовій релаксації та гармонізує стан організму. Для допомоги дітям використовуйте послідовний малюнок, на якому фахівець регулярно зустрічається з дитиною і просить її «просто намалювати малюнок». Під час цих зустрічей між психологом та дитиною створюються терапевтичні стосунки, проблеми знаходять символічне вираження на малюнках, завдяки чому існує можливість зцілення та рішення щодо внутрішніх конфліктів.

Для емоційної саморегуляції можна використовувати пристрій, розроблений на основі гальванічної реакції шкіри. Справа в тому, що гальванічна реакція шкіри є показником нашого емоційного стану. Тому дитині досить взяти цей пристрій в руки, оскільки він почне грати мелодію, залежно від психічного стану дитини. Коли дитина знає, яка мелодія відповідає її оптимуму, вона може навчитися саморегуляції.

Для емоційної саморегуляції можна використовувати пристрій, розроблений на основі гальванічної реакції шкіри. Справа в тому, що гальванічна реакція шкіри є показником нашого емоційного стану. Тому дитині досить взяти цей пристрій в руки, оскільки він почне грати мелодію, залежно від психічного стану дитини. Коли дитина знає, яка мелодія відповідає її оптимуму, вона може навчитися саморегуляції.

Крім того, дітей та підлітків потрібно навчити негайно звертатися за допомогою у випадку насильства чи можливого насильства над ними,

незважаючи на те, що дорослі з насильством переконують їх тримати все в таємниці. Як дітям та підліткам, їм потрібна допомога, щоб зрозуміти, яку інформацію слід зберігати в конфіденційності.

Соціальна профілактика згідно із Законом України "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю" - це робота, спрямована на попередження аморальної, протиправної та іншої антигромадської поведінки дітей та молоді та попередження таких впливів. Роль соціальної профілактики реалізується у світлі "самопомоги" у таких напрямках психосоціальної роботи з дітьми, молоддю та жінками: соціальні дослідження проблеми; інформаційно-просвітницька робота; соціальне виховання молоді; соціальна реклама послуг соціальної роботи; юридична освіта дітей та молоді та членів їх сімей щодо домашнього насильства; допомога дітям та молоді у виборі професії, працевлаштуванні; організація добровільного руху; організація дозвілля та відпочинку в сім'ї [52, с.5].

Загалом визначають наступні форми запобіжних заходів проти насильства на дітьми: первинні, вторинні та третинні.

Зміст первинної соціальної профілактики насильства полягає у: наданні інформації про насильство батькам, дітям, молоді, вчителям; вивчення правових норм щодо поведінки в реальних життєвих ситуаціях, які можуть призвести до насильства; демонстрація прикладів застосування життєвих навичок та вмінь для спілкування, знайомства, відпочинку, вибору життєвого шляху; підтримка творчої, інтелектуальної, громадської діяльності, організації вільного часу в сім'ї [8, с.8].

Методами первинної соціальної профілактики насильства є: інформація, приклад, переконання, дизайн, громадська робота, мікросередовище, сім'я. У первинній соціальній профілактиці доречно використовувати технологію критичного мислення «рівний-рівному».

Вторинна соціальна профілактика застосовується в тих сім'ях, де було зафіксовано або спостерігалось жорстоке поводження з дітьми, членами сім'ї та домашніми тваринами. Йдеться про цілеспрямовану роботу з певними

групами дорослих та дітей з метою зміни ставлення до поведінки дітей, формування гуманного ставлення до дітей, життєвих навичок дорослих та дітей, з'ясування характеру та відповідальності за жорстоке поводження з дітьми. Він забезпечує ранню ідентифікацію цих людей та надає їм психосоціальну підтримку та допомогу у таких сферах: формування знань, життєвих навичок та вмінь, необхідних для самозахисту від гвалтівників; формування концепції установ та організацій, які допомагають жертвам насильства; зміна ставлення молодої людини до себе, до свого місця в суспільстві, до усвідомлення цінності свого життя та своєї ролі в ньому та батьків – до дитини як суб'єкта власного життя.

Основними методами третинної профілактики насильства є: практична робота, роздуми про ситуацію та розвиток особистості, зміна та перекваліфікація, створення освітніх ситуацій, демонстрація перспективи, реконструкція характеру, підтримка, інформація, переконання, інтеграція у різні види діяльності та позитивне середовище соціалізації. У третинній профілактиці доречно використовувати технології особистісно орієнтованого соціального навчання, педагогічної підтримки, педагогіки суспільства, "зміцнення сім'ї".

Третинна профілактика проводиться щодо тих, хто зазнав зловживань з метою навчання самозахисту; з тими, хто займається такою поведінкою, як соціальне виховання та контроль, що є умовою збереження сім'ї, збереження батьківських прав тощо).

Соціально-профілактична робота з батьками у сфері жорстокого поводження з дітьми складається з: батьківства (права та потреби дітей, права та обов'язки батьків перед дітьми, особливості розвитку дитини, виховання в сім'ї, жорстоке поводження з дітьми та домашнє насильство - його суть, наслідки, відповідальність); формування толерантності, життєво важливих сімейних навичок та вмінь (спілкування, прийняття рішень, прогноз, самоврядування).

Ця робота забезпечує емоційну підтримку: заохочувати, мотивувати, наполягати, піклуватися про стан дитини та батьків, підкреслювати віру в існування сімейних ресурсів, повагу до членів сім'ї; надавати поради щодо поточної підтримки дитини в мікросередовищі, виявляти зміни в її стані.

Зміст соціально-профілактичної роботи з педагогами закладів освіти в аспекті протидії жорстокому ставленню до дітей передбачає:

- просвітництво вчителів про права та потреби дітей, відповідальність вчителів за дітей; взаємодія вчителя з родиною учня; права, обов'язки та відповідальність батьків щодо дітей; характер жорстокого поводження з дітьми, насильства над дітьми в сім'ї та в школі, відповідальність за них; професійна педагогічна етика, взаємодія суб'єктів захисту прав дитини;

- формування вмінь та навичок у вчителів розпізнавати та виявляти жорстокість / насильство над дітьми, толерантний підхід до дітей з різних сімей, комунікативні навички, навички самоврядування, раціональне вирішення конфліктів (тренінги, семінари, рольові та ділові ігри);

- ліквідація явища професійного вигорання (навчання та організація правильного способу роботи, підтримка професійного зростання, психотерапевтичні заняття, консультації психолога, поліпшення психічного клімату в колективі, створення простору для емоційного полегшення).

У своїй роботі соціальний працівник загалом працює по таким принципам:

- Принцип гуманізму - сукупність поглядів, що визнають найвищу цінність людини та соціальні механізми, що захищають гідність та права людини, свободу та всебічний розвиток особистості.

- Принцип справедливості полягає у неупередженій оцінці та дії фахівця, що відповідає правдивості та морально-правовим нормам міжособистісних відносин.

- Принцип толерантності - ставлення до інших людей, яке характеризується коректністю і толерантністю до їх поведінки, цінностей та рис особистості.

- Принцип конфіденційності полягає в нерозголошенні інформації, яку клієнт довірив йому про себе, або про іншу особу, спеціалістом.

- Принцип об'єктивності - усунення суб'єктивності та власних емоцій у процесі оцінки особистості та проблем клієнта, визначення доцільності надання допомоги та прийняття рішень, що не суперечать інтересам інших.

- Принцип альтруїзму - система ціннісних орієнтацій особистості, в якій інтереси іншої людини або соціальної спільноти є домінуючим мотивом і критерієм моральної оцінки.

Технології, що застосовуються у випадках домашнього насильства, включають організацію соціальних притулків, які дозволяють батькам та дітям чекати в безпечному місці кризи в сімейній ситуації. Однак, як правило, обмеження лише цього виду допомоги може бути непродуктивним, оскільки невирішені сімейні конфлікти регулярно загострюються.

Дослідники пропонують такі технології соціальної роботи:

1. Діагностичний. Отримання даних про дитину або молоду людину, яка перебуває у несприятливих умовах, екстремальній ситуації. Діагностика особистості, умов, ситуацій, оцінка ресурсів та прийняття рішень:

- кризове втручання;
- взяття клієнта на соціальну реабілітацію (в притулку, денному центрі соціально-психологічної допомоги, як патронаж на дому тощо);
- здійснення окремої роботи з членами сім'ї: корекційної, попереджувально-профілактичної, навчання самопомозі.

2. Проективний. Пропонування соціальних послуг клієнтові та членам його сім'ї, визначення цілей, цілей реабілітаційної стратегії, вироблення цілей та намірів (разом із клієнтом, з членами його сім'ї – якщо можливо, разом із усіма експертами, які беруть участь у проблемі клієнта). Моделювання засобів, методів, методів роботи, передбачення можливих труднощів у реабілітації клієнта.

3. Управлінський. Участь фахівців у здійсненні соціальної реабілітації (укладання угод, формування групи фахівців з різних спеціалізацій з метою надання допомоги у конкретній справі). Організація взаємодії між суб'єктами соціальної роботи:

- на функціональному рівні (відповідно до спільної мети, конкретних завдань, розподілу процесу спільної діяльності між суб'єктами);

- на міжособистісному рівні між суб'єктами або між клієнтом та суб'єктами соціальної роботи: через зустрічі, суперечки, дискусії як безпосередню трансформаційну взаємодію (орієнтована на зміни в клієнті, мікро- та макросередовищі);

- на рівні організації: наявність організації (установи) з соціальної реабілітації, управління в особі одного з експертів з особливими повноваженнями (відповідального за життя та здоров'я людини);

- у просторі: в одному закладі або в кількох закладах одночасно (дружні клініки для молоді, реабілітаційні центри, вдома) шляхом створення одного простору соціалізації з безпосередніми особистими контактами між учасниками реабілітації, обміном подіями, інформацією, із взаємним сприйняттям;

- розробка плану соціальної реабілітації з урахуванням думки клієнта, пропозицій експертів, що займаються реабілітацією.

4. Практична діяльність: надання соціальних послуг клієнту на основі:

- кризового втручання в сім'ю і життя людини, яка зазнала насильства для відновлення її стану і соціального статусу;

- «допомоги для самопомоги» потерпілим від насильства і членам їх сімей для підвищення соціального статусу жертви, подолання агресивності, тендерних стереотипів, самореалізації (в позитивну сторону) тих, хто застосовував насильство в сім'ї.

5. Оцінка ситуації і стану клієнта й прийняття рішення про завдання та зміст програми з ним і членами його сім'ї.

Робота з родиною алкоголіка в першу чергу передбачає виявлення першопричини зловживання алкоголем. Для цього потрібно вивчити всіх членів сім'ї, а також соціальну біографію. Причиною зловживання алкоголем може бути сімейна схильність, деякі особливості сімейного стану (особиста нестабільність, інфантильність, залежність), традиції сімейного чи соціального середовища, ілюзорна спроба врятуватися від проблем. Досить часто існує сукупність цих причин. Необхідний серйозний аналіз цих причин, оскільки пияцтво іноді не є причиною конфліктів у сім'ї, а навпаки, пияцтво вдається до подолання конфлікту таким чином (принаймні у вашій уяві). Крім того, розробляється програма з алкоголем, його сім'єю, соціальним оточенням - це лікування, консультування, психотерапія та психокорекція, або соціальна та професійна реабілітація алкоголіка та його сім'ї. Медична реабілітація людей, які зловживають алкоголем, досі була неефективною, оскільки після реабілітації пацієнт повернувся в те саме середовище, де у нього склалася звичка.

Тому робота з такою сім'єю передбачає формування мотивації клієнта та його сім'ї до безалкогольного способу життя та побудови нової системи взаємин; психокорекційні заходи, спрямовані на виховання людини, яка може бути господарем своєї долі; представлення клієнта в асоціаціях або клубах осіб - прихильників безалкогольного способу життя або створення такого об'єднання. Однією з найефективніших технологій є створення сприятливого середовища для позбавлення від алкоголізму - рух "Анонімні алкоголіки", а також програми "Анонімні алкоголіки", "Анонімні наркомани" та інші.

Середньострокові технології спрямовані на стабілізацію сім'ї, відновлення її функціональних зв'язків, нормалізацію відносин між подружжям, між батьками та дітьми, а також стосунки всіх цих членів сім'ї з іншими.

Робота з конфліктною сім'єю або з сім'єю, в якій емоційний клімат є незадовільним, зазвичай починається за бажанням одного з подружжя, хоча

іноді вони можуть бути підставою для серйозних проблем у сім'ї під час спостереження за школою чи соціальним педагогом, педіатром, припускаючи негативні психосоматичні наслідки сімейної напруги на здоров'я дітей. Соціальна робота з такою сім'єю починається з ретельного вивчення справжньої сімейної проблеми, щодо якої подружжя часто мають хибне уявлення, ознайомлення з особистими особливостями подружжя, їх сімейними та подружніми установками. Проблеми можуть бути спричинені будь-якою із зазначених вище причин. Слід зазначити, що зовнішні труднощі матеріальні та економічні обмеження, майбутня невизначеність, безробіття тощо зазвичай лише загострюють сімейні конфлікти, виявляють їх справжні причини. Негативні риси особистості, особливо істерика, компенсовані в процесі соціалізації або самовиховання, під впливом зовнішніх причин, можуть знову оновлюватися і викликати постійні конфлікти. Серйозні розбіжності в поглядах на сім'ю та шлюб можуть залишатися невизначеними протягом тривалого часу, але в критичні, вирішальні моменти розвитку сімейного життя або під впливом зовнішніх труднощів, виявляється, що пара дотримується різних сімейних моделей (егалітарних чи патріархальних). погодьтеся, погляди на виховання дітей, емоційні, побутові, фінансові проблеми тощо.

Грецьке слово «метод» означає спосіб, спосіб пізнавальної та практичної діяльності людей. В даний час під методом розуміють найкоротший шлях досягнення оптимальних результатів, що відповідають поставленим цілям.

Щодо класифікації методів соціальної роботи, слід зазначити, що цей компонент організації соціальної роботи у фаховій літературі знаходиться лише в зародковому стані. Однак є помітна тенденція розглядати класифікацію методів соціальної роботи через призму через інтегративний характер теорії та практики соціальної роботи.

Більшість джерел з проблеми класифікації методів соціальної роботи виділяють такі групи спеціальних методів соціальної роботи: організаційні

(адміністративні), соціально-економічні, педагогічні та психологічні. Крім того, інноваційні практики соціальної роботи породжують нові методи соціальної взаємодії, які не підлягають існуючим критеріям класифікації. До таких методів роботи належать вулична соціальна робота та рівний-рівний метод.

До соціально-економічних методів соціальної роботи належать всі існуючі засоби, за допомогою яких спеціалісти соціальної роботи здійснюють вплив на матеріальні, моральні, сімейні, національні, та інші соціальні інтереси та потреби клієнта. До соціально-економічних способів впливу належить натуральна та грошова допомога, моральне заохочення клієнта, встановлення пілг, здійснення патронажу, допомоги в побутовому обслуговуванні.

Отже, технології можна сприймати залежно від соціальної роботи в широкому та вузькому розумінні, про створення таких умов, які допомагали б населенню вирішувати свої проблеми самостійно, а в результаті сприяли б зменшенню чисельності слабозахищених верств. Інакше кажучи, технології соціальної роботи в широкому розумінні, повинні носити випереджувальний характер.

2.3. Зарубіжний досвід соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства

З давніх-давен люди знали і знають, що існує сімейне та домашнє насильство. На жаль, відсоток людей, які використовують насильство як метод виховання, високий. Але в різних країнах запобігання прийняттю рішень по-різному і день позитивний, десь негативний.

Сьогодні різні форми домашнього насильства є проблемою не лише в Україні, а й у більшості зарубіжних країн. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку на 2019 рік, законодавство будь-якої країни світу не повністю захищає від домашнього насильства, а в деяких

країнах це взагалі не вважається злочином. Відсоток сімей, які хоча б раз у житті зазнали фізичного або сексуального насильства в сім'ї, коливається від 9,8% (Швейцарія) до 85% (Пакистан). Наприклад, за оцінками Ради Європи, кожна четверта-п'ять сімей у державах-членах зазнала фізичного насильства принаймні один раз у зрілому віці, а більше кожної десятої - сексуального насильства [31, с.5].

Ця проблема є більш актуальною для економічно слаборозвинених країн, і сім'ї в цих країнах частіше вважають таке насильство виправданим. Наприклад, відсоток людей, які хоча б раз у житті повідомляють про жорстоке поводження з боку членів сім'ї, коливається від 15% в Японії до 71% в Ефіопії. За іншими даними, рівень домашнього насильства становить близько 23% у Швеції, 4% у Японії та Сербії, 30-54% у Бангладеш, Ефіопії, Перу та Танзанії [31, с.6].

За даними Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ), три чверті 2-4-річних дітей у світі регулярно страждають від жорсткої дисципліни батьків чи інших законних опікунів, а для 42% батьків прийнятним є емоційне жорстоке поводження з дітьми в освітніх цілях.

З 87 000 людей, які були умисно вбиті у всьому світі в 2017 році, більше половини були вбиті їх партнерами або членами сім'ї, а це означає, що 137 людей у світі щодня гинуть від рук члена сім'ї.

У США людина страждає від фізичного насильства кожні 18 хвилин. За статистикою, 62% вбивств жінок вчинили їхні чоловіки. У Перу 70% усіх зареєстрованих злочинів - це домашнє насильство. [31, с.7].

Основні принципи міжнародних стандартів боротьби з домашнім насильством базуються на глибокому усвідомленні неприпустимості такого насильства, яке є грубим порушенням прав людини.

Слід зазначити, що до теперішнього часу практично не існує вичерпних міжнародно-правових актів, які систематично встановлюють міжнародні стандарти щодо запобігання домашньому насильству. Більшість міжнародних документів спрямовані на сприяння гендерній рівності та

запобігання насильству щодо дітей та жінок (наприклад, Конвенцію ООН про права дитини та Декларацію про ліквідацію насильства щодо жінок). Важливість цих документів важко переоцінити, оскільки саме насильство над людьми та дітьми складає переважну більшість сімейного насильства сьогодні.

Іноземні дослідники пов'язують причину домашнього насильства з насильством щодо одиноких батьків у дитинстві (50% сімей, у яких були викриті як сім'ї, так і матері, здійснюють насильство щодо своїх дітей) [31, с.8].

Характерною особливістю німецького законодавства у цій галузі є спрямованість на вигнання винуватця домашнього насильства з сім'ї. Відповідно до німецького законодавства така особа повинна залишити квартиру на підставі рішення поліції на строк до 10 днів [31, с. 202]. Крім того, у Німеччині серед відділів кримінальної поліції існують так звані бюро уповноважених з питань домашнього насильства, які займаються справами про домашнє насильство [31, с. 203]. Розширюючи свої знання в цій галузі, співробітники цих підрозділів проводять більш ефективні розслідування та розкривають факти домашнього насильства, встановлюють контакти з жертвою та агресором, щоб зупинити подальші випадки насильства.

Слід зазначити, що досвід виключення винного в домашньому насильстві практикують також такі європейські країни, як Австрія, Іспанія, Нідерланди, Чехія, Швеція та інші. [31, с.204].

Цікавими є положення німецького Закону про домашнє насильство, згідно з яким потерпіла сторона має право на законне право на надання квартири. Таким чином, у разі отримання фізичної травми або обмеження волі та за певних умов у разі загрози такого порушення, суд може зобов'язати правопорушника прибрати квартиру незалежно від того, є подружжя партнерами чи ні; навіть власник квартири або єдиний наймач, наймач, який чинить насильство, може бути примусово виселений з жертви [31, с.205].

Необхідно звернути увагу на можливість застосування судом таких спеціальних заходів, як заборона в'їзду до вашого будинку (квартири), неможливість наблизитися до визначеної судом дистанції, обмеження контактів з дітьми, жінками, іншими особами, які стали жертвами домашнього насильства. Заборона наближатись, зустрічатися та намагатися зв'язатись з жертвами за допомогою мобільного та інших засобів зв'язку [31, с. 205].

У свою чергу в Австрії діяльність щодо запобігання та протидії домашньому насильству ґрунтується на таких принципах [31, с.206]:

- життя в середовищі, безпечному від насильства (включно із домашнім), – це невід'ємне право людини;
- домашнє насильство – це каране діяння, а не «сімейна справа»;
- захист кожному гарантовано законом.

Поліція (відповідно до федеральних законів "Про захист від насильства" та "Про поліцію безпеки") має право видати (за необхідності) заборону на заборону, згідно з якою особа, яка становить небезпеку для інших (членів сім'ї, співгромадян тощо), та її поведінка вказує на існуючий (або потенційний) ризик втручання в життя, здоров'я, особисту свободу тощо, вилучається з місця проживання (незалежно від сімейних зв'язків та майнових прав) із заборною повертатися туди, утримуючи ключі та ідентифікуючи (тимчасове) інше місце проживання (у разі протидії правопорушника йому застосувати заходи міліційного примусу). Якщо жертва не досягла 14-річного віку, злочинцеві також забороняється наближатися до навчального або соціального закладу жертви на відстані менше 50 метрів. [31, с.207].

Варто зазначити, що прийняття закону від 4 квітня 2006 р. 2006-399 рр. "Про посилення запобігання та покарання за домашнє насильство або неповнолітні насильство" Францією було початком активної боротьби з домашнім насильством. Особливістю цього закону є можливість сімейних суддів видавати спеціальні нормативні акти, що забезпечують безпеку жертв

домашнього насильства. Такі правила дозволяють особі, яка стала жертвою домашнього насильства, змінити місце проживання або виселити особу з місця проживання.

Зокрема, у Франції поліцейські сили ефективно працювали з мобільною гарячою лінією, дозволяючи їм швидко дістатися до місця домашнього насильства. Крім того, поліцейські сили мають право негайно вивезти винних у домашньому насильстві з місця проживання потерпілого, і суд може призначити захід для боротьби з домашнім насильством, наприклад, використання електронних браслетів DRB. За допомогою цих браслетів поліція отримує сигнал про те, що особа, яка вчинила домашнє насильство, наближається до жертви і може негайно зреагувати [31, с. 208].

У Бельгії правоохоронні органи при розгляді справ про домашнє насильство також дотримуються принципу "хто б'є - той повинен піти". Чинний закон "Про тимчасову заборону доступу до житла у випадках домашнього насильства" уповноважує прокурора винести рішення про примусове видворення правопорушника з певного місця проживання, якщо існує безпосередня загроза безпеці однієї або кількох осіб, які в ньому проживають. осіб протягом 10 днів. Протягом цього періоду справу про домашнє насильство повинен розглядати суд, який має право скасувати заборону або продовжити її до трьох місяців. Порушення умов такої заборони вважається кримінальним злочином [31, с.207].

Крім того, з метою зменшення латентності випадків домашнього насильства, до чинного кримінального законодавства Бельгії внесено зміни: лікарі, фармацевти, акушерки та інші, які зобов'язані дотримуватися конфіденційності, про яку вони дізналися при виконанні своїх обов'язків, не несуть кримінальної відповідальності за розголошення. . пов'язані з домашнім насильством (якщо їх публікація була у формі повідомлення правоохоронним органам) [31, с .206].

Слід також зазначити, що згідно з польським законодавством особа переслідується лише за домашнє насильство. Так, відповідно до ст. 207

Кримінального кодексу Польщі, будь-хто, хто зловживає особою, яка фізично чи психічно близька або яка постійно або тимчасово перебуває на утриманні злочинця, або неповнолітня або безпомічна особа у зв'язку з її психічним чи фізичним станом, ув'язнений. свобода на термін від 3 місяців до 5 років [31, с.207].

Процедура «Блакитної хартії», яка проводиться та реалізується поліцією у відповідь на обґрунтовані підозри у домашньому насильстві, є надзвичайною. Ця процедура викладена в Указі начальника поліції від 18 лютого 2008 р. 162 "Про методи та форми виконання поліцією завдань, пов'язаних з домашнім насильством за процедурою Блакитної хартії". Ця процедура в Польщі є дуже ефективним заходом для боротьби з домашнім насильством. Це пов'язано з тим, що жоден випадок насильства, вчинений агресором, не ігнорується, що супроводжується плідною роботою міліції, яка вживає низку заходів, спрямованих на ліквідацію насильства в певній родині. Ще одним позитивним аспектом досвіду Польщі є введення процедури "Блакитної хартії" в процедуру "Блакитної хартії", яку жертва домашнього насильства заповнює в мирній атмосфері після того, як поліція вжила необхідних заходів проти агресора. Нарешті, в стресовому стані після домашнього насильства жертва не завжди може адекватно відповісти на питання міліції та надати необхідні докази, щоб допомогти поліцейським розробити правильну стратегію боротьби з насильством у цій конкретній родині [31, с.208].

Метою грецького закону про боротьбу з домашнім насильством є захист основних прав жінок та дітей, боротьба з фізичним та сексуальним насильством та підтримка та допомога жертвам домашнього насильства. Відповідно до його положень, заподіяння шкоди здоров'ю (заподіяння здоров'я, побиття тощо) вважається обтяжуючою обставиною в сім'ї (а також нападом на жінку, яка, як відомо, винна у вагітності), а також кримінальними злочинами сексуального насильства. стосовно подружжя, інтимних партнерів та тілесних покарань дітей вжито заходів щодо захисту жертв (як законних,

так і природних) від домашнього насильства, заборону винному проживати в місці проживання потерпілого та / або його близьких родичів, освіту дітей та програму психологічної корекції для винних [31 с.208].

У Норвегії особлива увага приділяється захисту та реабілітації жертв домашнього насильства. Відповідно до чинного законодавства, відповідний муніципальний орган зобов'язаний безкоштовно надати жертвам домашнього насильства (незалежно від статі) тимчасовий притулок (або інше місце проживання), забезпечити доступ до цілодобової телефонної гарячої лінії для консультування та консультивання та робочого часу - правова та психологічна допомога, спілкування із соціальними та іншими службами, розробка особистого плану реабілітації (виходячи з пріоритетних потреб жертви). Неповнолітнім жертвам гарантується незалежне лікування (з урахуванням їх віку) [31, с.208].

Дослідження рівня домашнього насильства в різних країнах показують, що його наслідками можуть бути: загрози життю та здоров'ю людей або роль психологічних травм, що може надалі негативно вплинути на сімейне життя жертви. Насильство має особливо серйозні наслідки для особи дитини, яка стала свідком або стала жертвою.

Звичайно, європейський досвід слід вивчати та аналізувати в нашій країні, щоб уникнути можливих помилок та впровадити корисні напрацювання у подоланні домашнього насильства в Україні.

Варто зазначити, що схожість норм законодавства, які регулюють запобігання та протидію домашньому насильству у Європі, є не лише прагненням реалізувати положення Стамбульської конвенції, а й спільними соціальними цінностями, що поставлені під охорону, – здоров'я та життя особи, спокій та благополуччя родини тощо.

У багатьох країнах дуже добре використовується профілактика сімейного насильства. Також використовують такі форми роботи (первинні, вторинні та третинні), та такі принципи (принцип гуманізму, принцип

справедливості, принцип толерантності, принцип конфіденційності, принцип об'єктивності та принцип альтруїзму).

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

3.1. Особливості діяльності шкільного соціального працівника щодо профілактики сімейного насильства

Сім'я як основний осередок суспільства виконує найважливіші соціальні функції, відіграє значущу роль у житті людини. У сім'ї дитина робить перші кроки на довгому шляху своєї соціалізації. У сім'ї формуються її потреби й батьки чи опікуни задовольняють їх. Однак у цьому осередку, який мав би захищати права дітей, часто наявні знущання та насильство. Насильство над дитиною в сім'ї є поширеним явищем у сучасному світі. Воно викликає велику тривогу, оскільки діти – найнезахищеніша «самотина» суспільства. Жорстока поведінка з дітьми, нехтування їхніми інтересами можуть мати різні види й форми, але їхні наслідки завжди завдають серйозної шкоди фізичному й психічному здоров'ю, розвитку й соціалізації дитини, нерідко становлять загрозу її життю чи навіть спричиняють смерть [39, с.7].

Серед основних причин насильства в родині представники неурядових організацій, які працюють із жертвами насильства в сім'ї, виокремлюють такі:

- низький рівень культури в суспільстві, гендерні стереотипи;
- економічна криза у країні, слабка захищеність жертви з боку держави та правоохоронних органів;
- низький рівень особистісної культури, зловживання алкоголем і наркотиками; – психічна невірноваженість насильників;
- віктимна, провокаційна поведінка жертв насильства.

Дитинство – це легалізований період відсутності відповідальності дорослих залежність від догляду та економічної підтримки суспільства. Там

дитина некомпетентний у повному обсязі, але має всі права людини. Діти мають право на захист від зловживань, насильства різних видів і форм.

Сучасні погляди суспільства на освіту, нетерпимість до насильства над дітьми та нехтування батьків розвинулися порівняно недавно. Насильство над дітьми існувало завжди і відбувалося набагато частіше в країні попередні покоління на сьогодні. У художній літературі мистецтво у багатьох країнах реєструвались випадки жорстокого поводження з дітьми. Цій проблемі присвячена велика кількість наукових публікацій.

Соціально-психологічна незрілість дітей робить їх повністю залежними від дорослих. Ця залежність, як і нездатність захиститися, робить їх особливо вразливі до різних форм насильства.

Ми не можемо говорити про жорстоке поводження та відсутність дітей піклування батьків незалежно від сімейного контексту. Сім'я відносини - перші і найсильніші соціальні відносини, які істотно впливають на самооцінку дитини, її здатність адаптуватися і почуваюсь добре. Для більшості з нас сімейний вплив є позитивним і є головне джерело освіти, в процесі якого формуються принципи соціальні взаємодії, які зберігаються протягом усього життя. Іншим однак сімейні події та переживання мають негативний вплив. Несприятливий атмосфера в сім'ї створює передумови для найжорстокіших форм насильства сім'я та суспільство.

Сьогодні визначають два підходи, які пояснюють причини насильства й жорстокості в сім'ї: соціологічний і психологічний.

Соціологічний підхід розуміє домашнє насильство як прийняту соціокультурну обумовленість у вирішенні конфліктів шляхом насильства в соціальній групі. Причинами вважаються стереотипи сімейних відносин, виховання в дитинстві, низький соціальний та матеріальний стан сім'ї, постійні сварки та проблеми в сім'ї, що, безумовно, призводить до стресу для всіх її членів та інших - знуцання над своїми рідними.

Психологічний підхід пояснюється наявністю психічних захворювань у членів сім'ї, складними характерами, неврівноваженою поведінкою дитини

чи батьків, негативним особистим досвідом батьків, набутим у дитинстві, а також зловживанням алкоголем та наркотиками.

Причини насильства дітей у сім'ї розглядають у чотирьох контекстах: соціокультурному, сімейному, індивідуальному і кризовому.

Соціокультурний контекст розуміється як аналіз структури суспільства та економічного стану окремих верств (робота або безробіття; добробут або бідність; умови життя). Крім того, слід брати до уваги ставлення та ставлення до насильства, характерні для кожного суспільства, включаючи домашнє насильство, стосунки між поколіннями, ролі батьків та дітей, офіційні та неформальні соціальні мережі тощо, наприклад, зв'язок між насильницькою поведінкою та уявленнями про мужність, які формуються у ставленні «сильної статі» до переваги над іншими людьми (над жінками та дітьми).

Втілення такого бажання насильством звичайні люди звичайно вважають "законним", що свідчить про низький рівень культури та моралі. Така ситуація може призвести до ескалації (переходу від одного покоління до іншого) жорстокого поводження з дітьми в сім'ї з боку чоловіків.

Інша причина - поширення ідей про методи виховання в культурі. Багато людей досі вважають застосування фізичної сили педагогічним способом для дитини.

У ситуації домашнього насильства фахівцям із соціальної роботи доводиться вирішувати такі завдання:

- сприяти попередженню всіх виявів домашнього насильства;
- надавати підтримку жертвам;
- змінити поведінку кривдників.

Зміст соціальної роботи, спрямованої на вирішення проблеми домашнього насильства, розглядають як сукупність чотирьох основних елементів:

- профілактика сімейного насильства;

- робота із сім'ями та окремими категоріями, де сукупність макро- та мікрофакторів створює або може створити підвищений ризик жорстокої поведінки;

- надання підтримки та допомоги жертвам, свідкам насильства та особам, які перебувають у ситуації ризику насильства;

- проведення корекційної роботи з кривдниками.

Первинна профілактика забезпечує попередження проблеми шляхом створення адекватної громадської думки щодо небезпеки насильства як явища, дотримання прав людини, жінок, дітей та потреби їх поваги; важливість здорового способу життя та здатність будувати стосунки з іншими, починаючи із власних сімей, без застосування насильницьких методів.

По-друге, для ефективної формальної роботи робота проводиться за допомогою інформаційної підтримки, організації центрів підтримки сім'ї, програми сповіщення та відповідального батьківства, а також програми для підлітків та молоді, яка допомагає розвивати навички самостійного життя, включаючи навігацію, вирішення конфліктів, саморозвиток та стимулюючі стратегії для власного життя.

Вторинна профілактика полягає у наданні спеціалізованих послуг не лише сім'ям, які підпадають під визначення "складних життєвих обставин" (тобто мають проблеми, з якими вони не можуть впоратися без сторонньої допомоги), а й тим, хто ризикує зловживати. При організації вторинної профілактики слід враховувати певні цільові групи (наприклад, діти, батьки яких нехтують своїми обов'язками, учні шкіл-інтернатів та окремі особи серед них; неповнолітні або бідні молоді матері; чоловіки, які виховують дітей самостійно тощо).

Третинна профілактика має на меті надання послуг особам або сім'ям, які зазнали жорстокого поводження або групи ризику, а також тим, хто потрапляє до категорії "винних". Третинна профілактика в більшості випадків вимагає обов'язкових та примусових заходів, які включають

втручання в сім'ю відповідних державних установ з метою запобігання насильству та запобігання йому в майбутньому.

Поліпшення ефективності соціально-педагогічної роботи щодо подолання сімейного насильства до дітей, на переконання О. Коломієць, відбудеться за умови, якщо роботу соціального педагога будуть здійснювати за такими напрямками:

- вивчення медико-психологічних та соціально-педагогічних особливостей учнів, умов їхнього життя в сім'ї, специфіки мікросередовища;
- виявлення дітей, які стали жертвами сімейного насильства;
- здійснення профілактичної роботи щодо попередження насильства до дітей в сім'ї;
- здійснення правової просвіти школярів та їхніх батьків;
- розробка й реалізація програм реабілітації дітей, які стали жертвами сімейного насильства;
- взаємодія із сім'ями школярів з метою спільного вирішення проблем виховання та розвитку дитини;
- взаємодія з психологами, учителями, класними керівниками з метою створення умов для реалізації прав та свобод учнів;
- взаємодія з правоохоронними органами, службами соціального захисту, медичними закладами.

Тому для запобігання домашньому насильству щодо дітей потрібні висококваліфіковані соціальні працівники. Соціально-педагогічну роботу слід проводити за такими напрямками: створення мереж та підтримка жертв насильства; створення атмосфери безпеки та довіри; розробка та впровадження програм виправлення; проведення юридичної освіти для дітей; взаємодія з правоохоронними органами, службами соціального захисту, медичними закладами тощо. Соціальний педагог матиме знання про причини домашнього насильства та фактори, що призводять до жорстокого поводження з дітьми з боку дітей у сім'ї, здатних запобігти домашньому насильству.

Перспективу подальших досліджень з цього питання ми бачимо у формуванні готовності майбутніх соціальних педагогів до здійснення соціально-педагогічної реабілітації дітей, які пережили домашнє насильство [39].

Проблема насильства над дітьми довгий час вважалася прерогативою усталених звичок і традицій виховання молодого покоління (особливо сімейного виховання) і залишалася поза сферою законодавства та соціально-педагогічного впливу. З давніх-давен держава принципово не втручалася у відносини між дорослими – батьками, опікунами, опікунами, вчителями - та дітьми, а також не обмежувала батьківські права та обов'язки. Однак сучасне цивілізоване суспільство категорично заперечує допустимість жорстокого поводження з дітьми, різних форм насильства над дітьми з боку батьків та інших членів сім'ї та осіб, які не перебувають у вихованні та догляді дитини (викладачі, вчителі, вчителі, тренери, лікарі тощо). Отже, жорстоке поводження з дитиною визнається порушенням найзначущіших прав дитини та основних прав людини в цілому.

Серед чинників, які можуть призводити до насильства щодо дитини, можна назвати психологічні особливості самих дітей. Це не означає, що дитина є «винною» в тому, як до неї ставляться – йдеться про те, що дорослі не можуть прийняти певні особливості дітей, «зривають» на них своє невдоволення та безрезультатність їх «виховного» впливу. Такими рисами дітей можуть бути:

- фізичні та психічні аномалії розвитку дитини, які не лише ускладнюють виховання, а й обурюють та дратують окремих батьків або інших дорослих, які доглядають за такою дитиною;

- розумова відсталість або хронічні психічні захворювання (якщо в середньому поширення інтелектуальних вад серед дітей складає 2–3%, то серед дітей, які зазнали жорстокого ставлення, цей показник сягає 20–40%). Дорослі, насамперед вихователі (зокрема батьки) вдаються до насильства, не маючи навичок подолання проблем, пов'язаних із вихованням особливої

дитини, а також «зганяють» на ній розчарування через невиправдані надії. Додатковим чинником стає нервово-психічне перевантаження, пов'язане з доглядом за дитиною із затримкою розвитку або з психічними порушеннями;

- гіперактивність, імпульсивність, агресивність дитини, які призводять до зниження здатності підкорятися вимогам дорослих, які їх виховують;

- плаксивість або крикливість дитини, яка в низці випадків призводить до зниження прив'язаності дорослого до дитини та підвищення його дратівливості.

Витоки формування насильницького поведіння з дитиною не вичерпуються одним чинником, а як правило пов'язані із їх сукупністю.

Для запобігання або подолання насильства щодо дітей необхідно враховувати вищезазначені фактори ризику таких дій щодо дітей та вживати відповідних профілактичних соціально-педагогічних втручань, які можуть усунути або мінімізувати ці фактори.

Отже, насильство щодо дитини є феноменом, який має свої передумови та тягне за собою руйнівні наслідки як для особистості конкретної дитини, так і для всього суспільства в цілому. За умови комплексного та компетентного підходу до попередження цього феномену, своєчасного виявлення та подолання чинників, що призводять до насильства, реабілітації його жертв та корекційній роботі з агресорами можна мінімізувати прояви насильства у суспільстві загалом та зокрема щодо дітей.

3.2. Напрями оптимізації розвитку соціальної роботи в школі щодо профілактики сімейного насильства

На початку XXI століття в Україні настає період трансформації суспільного життя, що супроводжується кардинальними змінами в освіті та соціально-педагогічній діяльності. Розвиваючись, процеси демократизації, що ведуть до розвитку громадянського суспільства, розпочаті у минулому

столітті, в свою чергу призводять до змін у пріоритетах соціальної політики, соціального виховання та діяльності соціальних інститутів.

Щоб побудувати громадянське суспільство та створити ефективні та ефективні соціальні послуги, нам потрібен підхід до формування соціальної політики, який включає більш активну участь соціальних працівників та користувачів соціальних послуг. [61].

Для успішного соціального розвитку суспільства в сучасних умовах необхідно зосередитись на вирішенні проблем соціальних гарантій, соціального захисту, створенні умов для соціальної адаптації в найближчому житті дітей та учнів: сім'ї, соціального середовища, громади.

У домінуючій соціально-педагогічній парадигмі домінує інтеграція зусиль, інструментів та можливостей різних урядових та неурядових організацій усіх рівнів, включаючи територіальну громаду, для здійснення соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю та залучення акторів до вирішення цих проблем. проблем, сприяючи їхній активній участі у суспільному житті.

У суспільстві зростає усвідомлення того, що соціальні працівники та державні програми, які вони реалізують, незважаючи на свої добрі наміри, не в змозі вирішити цю переплетену проблему самостійно. Ефективність соціальних програм значною мірою залежить від активної участі пересічних громадян, бізнес-структур, офіційної та неформальної громадськості, благодійних організацій у багатьох сферах життя. Стає все більш очевидним, що стійкі особисті стосунки та оновлені життєздатні соціальні мережі мають важливе значення у реалізації соціальних програм. Створення та оновлення таких стосунків та соціальних мереж, особливо в місцевих громадах, є завданням, до якого мають бути залучені всі верстви суспільства. В межах територіальної громади можна найбільш ефективно вирішити проблеми здорового способу життя, соціального та психічного благополуччя дітей та молоді, їх соціально-культурний розвиток тощо.

Соціально-педагогічна теорія завжди була тісно пов'язана з такими поняттями, як «живий світ дитини», «соціальне середовище», «життєвий простір особистості». Тому в центрі уваги соціальна педагогіка як наука та область практики - педагогічні можливості оточення дитини та її вплив на її соціальний розвиток. Таке соціальне середовище - це насамперед територіальна громада як місце соціального існування дітей та студентів та фактор їх соціалізації. Одночасно в територіальній громаді реалізується соціальна політика щодо дітей та студентів, запроваджуються різні форми їх соціально-педагогічної підтримки.

До оптимізації розвитку соціальної роботи в школі можна віднести супервізію.

Супервізія - це відносно мало вивчена сфера психологічної діяльності в нашому суспільстві. Часто вважається, що нагляд здійснюється за допомогою більш досвідченого експерта до менш досвідченого колеги. Але це визначення досить вузьке. Різні люди по-різному визначають і використовують цей термін. Наприклад, одні використовують його в консультаціях, а інші в управлінні. Хоча нагляд має як дорадчий, так і управлінський аспекти, його потрібно чітко відрізнити від цих двох суміжних функцій. Нагляд часто розглядається як спостереження за більш досвідченим колегою з менш досвідченими людьми, обговорення сильних і слабких сторін, виправлення помилок, які виникають у процесі. У такому випадку нагляд можна розглядати як систему професійної підтримки професіоналів, що працюють у галузі "людина - людина".

Супервізія процес взаємодії, за яким спостерігає активний учасник. Навіть недосвідчений начальник повинен розвивати та отримувати допомогу у розвитку своїх навичок та впевненості, бути активним та ініціативним у підході до нагляду. Наш нагляд - це дитина, яка зазнала насильства.

Нагляд як професійна допомога та підтримка соціальних працівників (соціальний працівник, соціальний працівник, соціальний працівник, інший

спеціаліст, що займається наданням соціальних послуг) може бути зосереджений на:

- надання допомоги соціальним працівникам у визначенні цілей та пріоритетів у процесі роботи;
- допомога у визначенні ефективних методів та засобів надання допомоги одержувачу соціальної послуги;
- проведення об'єктивних оцінок для вирішення проблемних ситуацій, пов'язаних з виконанням трудових обов'язків;
- виявлення сильних професійних якостей, потреб у навчанні та потреб у професійному розвитку;
- розподіл професійного навантаження з метою попередження професійного вигорання;
- дотримання етичних норм у процесі роботи;
- конфіденційне вираження почуттів щодо роботи, стосунків з колегами та отримувачами послуг;
- управління своїми почуттями та поведінкою у стресових ситуаціях;
- формування позитивного ставлення до своєї роботи;
- формування мотивації до професійного зростання.

Нагляд за соціальними послугами може забезпечувати такі функції:

- управління - планування діяльності; реалізація організаційної політики; дотримання норм праці; моніторинг та оцінка, виконання описів завдань; ефективне використання ресурсів;
- навчання - засвоєння аспектів діяльності, пов'язаних із політикою, процедурами та стандартами організації, підходами до надання послуг різним групам сімей, людям, які перебувають у складних життєвих умовах; виявлення індивідуальних потреб у професійному розвитку; мобілізація особистих ресурсів; стимулювання розвитку професіоналізму шляхом систематичного навчання; управління стресом;

- підтримка - зосередження уваги на сильних особистих якостях, необхідних для виконання професійних обов'язків; підтримка мотивації до роботи шляхом надання конструктивних відгуків; сприяння ефективному використанню професійних повноважень; надання емоційної підтримки у стресових ситуаціях; виявлення джерел підтримки, мобілізація ресурсів для подолання професійних труднощів.

Ми ще можемо використовувати індивідуальну терапію. Індивідуальна терапія - це психотерапевтична зустріч, спрямована на вирішення емоційних, особистих та поведінкових проблем людей, а також на вдосконалення особистості. Індивідуальна психотерапія - одна з основних форм психотерапії, де психотерапевт виступає головним інструментом впливу, а психотерапевтичний процес відбувається у взаємодії соціального працівника та людини.

Індивідуальна психотерапія поділяється на короткострокову (до 15 зустрічей) та тривалу (від 15 зустрічей до декількох років). Засідання, як правило, проводяться раз на тиждень, за винятком великих криз, коли кількість зустрічей збільшується з 2 до 5 разів на тиждень на прохання клієнта. Психотерапія триває до вичерпання заявки, до закінчення терміну дії контракту, поки клієнт не впорається зі своїми труднощами. Для досягнення найкращих результатів клієнт може, за бажанням, взяти участь у терапевтичній групі, що сприяє підвищенню ефективності.

Наприклад, ви можете використовувати сімейну терапію. Цей підхід до вирішення проблем ґрунтується на розумінні того, що природа людських проблем є міжособистісною, а не особистою, тому втручання має зосереджуватися на міжособистісних стосунках. Такі твердження суперечать традиційним уявленням про проблеми людини через особисті розлади, що вимагають цілеспрямованої терапії. Основою такої терапії були психодинамічні втручання, при використанні та аналізі яких сімейна терапія викристалізовувалась як окремий напрямок соціальної роботи. Його необхідною передумовою був аналіз результатів психотерапії, проведений за

індивідуальним підходом. Як правило, успішна індивідуальна терапія з часом втратила ефект, про що свідчить повторність проблем клієнта після повернення додому. Причиною було те, що терапевти не змогли вирішити сімейні проблеми, особливо у стосунках між батьками та дітьми. В інших випадках індивідуальна терапія була успішною, але інший член родини мав проблеми. Це звільнило консультантів від ілюзії ефективності індивідуального підходу в психотерапії.

Сімейна терапія - це широкий психотерапевтичний рух, який складається з багатьох шкіл та традицій. Спочатку він формувався як самостійний підхід, віддалений від соціальної роботи, психіатрії та клінічної психології.

Також часто застосовується групова терапія. Тому що вважається, що людина, в нашому випадку дитина, легше відкриває свою проблему перед соціальним працівником.

Групова терапія - це невелике тимчасове об'єднання людей на чолі з психологом чи соціальним працівником, спільною метою якого є міжособистісні дослідження, особистісний ріст та самопізнання. Це групи, в яких відбувається цілісний глибокий розвиток особистості та самореалізація здорової людини, прискорюється процес її психічного дозрівання.

Можна визначити інший напрямок роботи, консультування чи психологічного консультування. Психологічне консультування - відділ практичної професійної діяльності психолога, пов'язаний з наданням допомоги людям, які цього потребують, у вигляді порад, рекомендацій щодо вирішення життєво-психологічних проблем. Клієнт отримує такі рекомендації на основі особистого спілкування з психологом-консультантом на основі аналізу проблеми та вивчення її походження в житті клієнта.

В психологічному консультуванні психолог працює з людьми, які відчувають труднощі в повсякденному житті. Спектр проблем справді широкий: труднощі на роботі (незадоволеність роботою, конфлікти з колегами і керівниками, можливість звільнення), невлаштованість особистого

життя і негаразди в сім'ї, погана успішність у школі, брак впевненості в собі та самоповаги, болісні вагання в прийнятті рішень, труднощі у встановленні міжособистісних відносин тощо.

Організація соціальної роботи в закладах освітньої сфери та соціально-педагогічного спрямування територіальної громади має базуватися, перш за все, на визначенні проблемного поля дітей та учнівської молоді.

ВИСНОВКИ

Сімейне насильство – це форма деструктивної соціальної взаємодії в сім'ї, яка відображає її загальний стан і порушення у ціннісно-нормативній сфері індивідів. Домашнє насильство є фактором соціального ризику, що призводить до поглиблення соціально-психологічного та морального відчуження, взаємної недовіри та ворожості до інших членів сім'ї, жорстокості у спілкуванні.

Таким чином, домашнє насильство – це будь-який умисний акт фізичної, сексуальної, психологічної чи економічної орієнтації одного члена сім'ї проти іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права та свободи члена сім'ї. Тому ми вважаємо, що важливим кроком на шляху подолання проблеми домашнього насильства має бути його усвідомлення як з боку суспільства в цілому, так і з боку окремих громадян. Зрештою, ця проблема часто прихована від суспільства та тих, хто стає жертвою такого насильства. А це можливо лише за допомогою широкої освітньої кампанії, спрямованої на подолання стереотипів у сімейних стосунках та створення атмосфери нетерпимості до всіх проявів насильства та жорстокості.

В сучасній Україні найбільш значимим в обраній галузі є дослідження І. Зверєвої, Н. Максимової, К. Мілутіна, Т. Сафоноватої, Е. Цимбал. Дослідження було побудоване на основі принципів історизму, системного принципу, принцип складності та інших. Були використані загальні або філософські методи, загальнонаукові методи та спеціальні методи.

Організація соціальної роботи у навчальних закладах та соціально-педагогічний напрямок у територіальній громаді повинні включати заходи з виявлення проблемних груп дітей та учнів.

Насильство – одна з найсерйозніших психологічних травм. Факт насильства над дитиною потрібно якомога швидше діагностувати та оцінити його наслідки для психіки. Як відомо, наслідки насильства над дітьми в сім'ї впливають на всі рівні розвитку особистості дитини – емоційний, мотиваційний, соціальний, пізнавальний, а також поведінковий. З віком

наслідки різного роду насильства глибше впливають на особисту сферу, порушують психічний розвиток, змінюють самооцінку та ставлення до себе. Будь-яке жорстоке поводження з дітьми та підлітками має різні наслідки, але їх об'єднує одне – шкода здоров'ю чи загроза життю.

Сімейне насильство, як правило, відтворюється з покоління в покоління. Тому, щоб уникнути негативних наслідків, необхідно надавати дітям та підліткам своєчасну кваліфіковану психологічну допомогу. Психологічна допомога повинна включати методи індивідуальної, групової та сімейної терапії. Вибір конкретного методу роботи з жертвами насильства залежить від віку, рівня когнітивного розвитку дитини, виду насильства, стану психічного та фізичного здоров'я.

Незалежно від того, який метод використовується, важливо знати, що основною метою допомоги дітям, які пережили домашнє насильство, є визнання та адаптивне вираження почуттів, пов'язаних із жорстоким поводженням та зневагою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева И. А. Дети риска. Практические аспекты психологической помощи детям, пострадавшим от насилия. Санкт-Петербург : «Новые шаги», 2002. 147 с.
2. Алексеева Л.С. Психологическая помощь пострадавшим от семейного насилия : научно методическое пособие. Москва : Гос. НИИ семьи и воспитания, 2000. 160 с.
3. Бабенко К. Насильство в сім'ї. Бесіди з батьками. *Завуч*. 2004. № 22. С. 26–40.
4. Безпалько О.В., Савич Ж. Спількуємось та діємо : навч.-метод. посіб. Київ : Навч. книга, 2002. 112 с.
5. Бова А. А. Модель факторів, що обумовлюють насильство в сім'ї. *Український соціум*. 2005. № 1 (6). С. 15.
6. Бондаровська В. М., О. О. Кочемировська, Г. М. Лактіонова. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти / ред. О. Кочемировська. Київ : ФОП Клименко Ю. Я., 2010. 372 с.
7. Власов П.О. Насильство в сім'ї та організаційна робота по його подоланню. Інформаційно-практичний посібник. Дніпропетровськ : Дніпропетровська міська громадська організація «Жіночий інформаційно координаційний центр», 2004. 58 с
8. Власов П.О. Насильство в сім'ї та соціальна робота із сім'ями, в яких чиниться насильство. Інформаційно-практичний посібник. Дніпропетровськ : Дніпропетровська міська громадська організація «Жіночий інформаційно-координаційний центр», 2006. 60 с.
9. Горбова Г. О. Зарубіжний досвід у сфері протидії насильству в сім'ї (на прикладі окремих країн Європи). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридична наука»*. 2015. Вип. 2-3. Том.3. С. 211-215.

10. Герман Джордж. Психологічна травма та шлях до видужання : наслідки насильства — від знущань у сім'ї до політичного терору / пер. з англ. О. Лизак, О. Наконечна, О. Шлапак. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 248 с.
11. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн. Харків : Одиссей, 2003. Ч. 1. 832 с.
12. Гончарова Т. В. Насильство дітей у сім'ї: умови, причини й фактори виникнення. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2010. № 4. С. 47–53.
13. Гурковська К. А. Деякі шляхи вдосконалення нормативно-правового забезпечення попередження домашнього насильства. *LEGEA ŞI VIAȚA*. 2015. № 3/2 (279). 114 с.
14. Дерябина, В.В. Психологическая помощь детям, пережившим насилие в семье. Москва, 2010. 333 с.
15. Дмитренко М.І., Заброта Д.Г. Дії дільничних інспекторів міліції в екстремальних ситуаціях : методичні рекомендації. Дніпропетровськ : Дніпропетровський юридичний інститут МВС України, 2001.
16. Дубровська Є.В. Психологічна реабілітація дітей, які зазнали сексуального насильства : посібн. до навч. відео-курсу Київ : ВГО «Жіночий консорціум України» 2005. 44 с.
17. Журавель Т.В. Соціально-педагогічна робота з профілактики насильства щодо дітей. *Соціальна педагогіка* : навч. посібник / ред. О. В. Безпалько. Київ. : Академвидав, 2013. С. 197–209.
18. Журавлєва Т.М. Помощь детям – жертвам насилия. Москва : Генезис, 2006. 112 с.
19. Запобігання та протидія насильству в сім'ї : методичні рекомендації для соціальних працівників. Київ. : ДЦССМ, 2004. 192 с.
20. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навч. посіб./ ред. Бондаровська В.М., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. Київ: КАЛИТА, 2005. 280 с.

21. Запобігання насильству в сім'ї. Практичний посібник для дільничних інспекторів міліції. Школа Рівних можливостей. Київ, 2004.
22. Запобігання і протидія насильству в сім'ї : метод. рек. для соц. працівників. Київ. ДЦССМ, 2004. 192 с.
23. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В.М., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / За заг. ред. В.М. Бондаровської та ін. Київ : ТОВ Видавничий дім «КАЛИТА». 2014. 282 с.
24. Зрубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні: теорія і методика : монографія. Харків: Нове слово, 2007. 113 с.
25. Иригуайан М.-Ф. Моральные домагательства: Скрытое насилие в повседневности / пер. с фр. Екатеринбург : У-Фактория, 2005. 272 с.
26. Исаков А. А. Криминологическая характеристика и предупреждение насильственных преступлений, совершаемых в семье. Москва, 2004. 204 с.
27. Коен Д., Маннаріно Е., Деблінджер Е. Психотерапія з дітьми та підлітками, які пережили травму та втрату. Львів : Свічадо, 2016. 264 с.
28. Коломієць О. Г. Соціально-педагогічні умови подолання сімейного насильства щодо дітей. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N122/N122p071-077.pdf.
29. Коломоєць О. Д. Світовий досвід протидії насильству в сім'ї. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия "Юридические науки"*. Том 24 (63). № 1. 2011. С. 202– 208.
30. Копытин А.И. Арт-терапия жертв насилия. Москва : Психотерапия, 2009. 144 с.
31. Кочемировська О. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття : посіб. для соц. прац. Хмельницький : НТМТ, 2008. 44 с.

32. Кочемировська О. Індикатори прихованих форм сімейного насильства щодо дітей та їх застосування в практиці дільничних інспекторів міліції. Харків, 2006. 55 с.
33. Конституція України: офіц. текст Київ : КМ, 2013. 96 с.
34. Левченко К.Б., Євсюкова М.В., Шваб І.А. Ні насильству у сім'ї! : навч. посіб. «Ла Страда Україна» 2007. 54 с.
35. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства. Київ : Комітет сприяння захисту прав дітей, 2003. 164 с.
36. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Київ, 2011. 192 с.
37. Міленко В. Жінки і діти, які зазнали насилля в сім'ї. Робота психологічної та соціальної служби: завдання, форми і перспективи. *Психолог*. 2010. № 35 – 36. С. 48 – 51.
38. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття : посібник для соціальних працівників. Харків, НТМТ. 2008. 75 с.
39. Насильству немає виправдання : добірка матеріалів на допомогу протидії насиллю. Сумська обл. універс. наук. б-ка. Суми, 2017. 33 с.
40. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання : навч-метод посіб. Київ. 2012. 246 с.
41. Насильство в сім'ї. Коментар / Руднева О.М. та ін. *Гендерне законодавство: Порівняльний аналіз та коментарі*. Київ: Заповіт, 2005.
42. Насильство як соціально-психологічний феномен. *Філософія, соціологія, психологія* : збірник наукових праць. 2014. Вип. 19 (1). С. 180-185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpfsp_2014_19%281%29__26.
43. Платонова Н.М. Насилие в семье: особенности психологической реабилитации. Санкт-петербург : Речь, 2004. 154 с.
44. Попередження домашнього насильства : навчальний посібник для консультантів «Гарячих ліній». Київ, 2016. 90 с.

45. Потапова Е. А . Что такое домашнее насилие: концептуальный подход к проблеме. *Гендерный калейдоскоп. Курс лекций*. Москва : Academia, 2002. с. 489-502.
46. Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї : навч. посіб. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2005. 138 с.
47. Предотвращение насилия в образовательных учреждениях : методическое пособие для педагогических работников. Москва, 2015. 85 с.
48. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7.12.2017 р. № 2229-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
49. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 р. № 2558. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>
50. Про соціальні послуги : Закон України від 19.06.2003 р. № 966. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
51. ПРОТИ НАСИЛЬСТВА. Збірка. Київ : ВАІТЕ, 2016. 322 с.
52. Протидія домашньому насильству: реалії і перспективи : збірник тез Обласної науково- практичної конференції. Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т. ЧНТУ, 2019. 126 с.
53. Профілактика та подолання сімейного насилля : методичні рекомендації з курсу. Житомир, 2018. 47 с.
54. Психологічна допомога сім'ї: навч. посіб. Книга 1 / ред. З. Кісарчук. Київ : Главник, 2006.
55. Психолого-педагогічна робота у загальноосвітніх навчальних закладах з профілактики насильства над дітьми : метод. посіб. Київ. ВПЦ «Експ- рес», 2009. 328 с.
56. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учебное пособие. Самара : Издательский дом «БАХРАХ-М», 2001. 672 с.

57. Система захисту дітей від жорстокого поводження : навч.-метод. посіб. / за ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної. Київ. : Держсоцслужба. 2005. 396 с.
58. Сімейний кодекс України: офіц. Текст. Київ: КМ. 2020.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
59. Соціально-економічні причини насильства в сім'ї в Україні: аналіз проблем та шляхи запобігання : (матеріали за результатами соціол. опитування) : моногр. / А. М. Ноур та ін; Держ. ін-т пробл. сім'ї та молоді. Київ, 2004. 140 с.
60. Соціальна робота в Україні: основні напрями, проблеми та перспективи розвитку : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (28 квітня 2016 р.) / за ред. проф. Осетрової О.О. Дніпропетровськ: ДНУ, 2016. 147 с.
61. Соціальна робота / під заг. ред. А. М. Бойко, Н. Б. Бондаренко. Київ : КЦСССДМ, 2003. Ч. 3. 316 с.
62. Соціальна робота: технологічний аспект / за ред. проф. А.Й. Капської. Київ : ДЦССМ, 2004. 246 с.
63. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти. Київ : Вид-во ФОП Клименко Ю.Я., 2010. 372 с.
64. Стромило А. П. Насильство над дітьми та його наслідки. *Вісник Черкаського університету* : науковий журнал. 2010. № 121. С. 140-143.
65. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю : навч. посіб. Київ : ДЦССМ, 2002. 132 с.
66. Харламова І. Попередження домашнього насильства над дітьми. *Соціальна педагогіка*. 2010. № 12. С. 23 – 33.
67. Цивільний кодекс України: офіц. текст. Київ: КМ, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
68. Чеховских М.И. Психология : учеб. пособие. Москва : Новое знание, 2003. 380 с.

69. Шендеровський К. С. Попередження насильства в сім'ї: Технологія тренінгу. *Психологічна газета*. 2004. № 12. С. 2-31.

70. Как остановить насилие в школе. Пособие для учителей; ЮНЕСКО. 2011. URL: <http://www.unesco.org/education>.

71. Юрків Я.І. Сутність та зміст соціального феномену «насильство в сім'ї». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Педагогіка, соціальна робота. Випуск 27. 234. с.

72. Як опитувати дитину: Порадник для фахівців, які беруть участь в опитуванні малолітніх свідків та потерпілих / авт.-упорядн.: А. Будзиньська; пер.: Л.Кухарська; адапт. Г. Хримова. Київ, 2009. 64 с.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Очеретянко Катерина Віталіївна, студентка 2 курсу магістратури , форми навчання денної, факультету соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», адреса електронної пошти katemars1997@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальна робота в школі щодо профілактики сімейного насильства» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Очеретянко К.В.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Цапліна І.С.